

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Alžběta Trtková

**Výuka literární výchovy ve specifickém
prostředí České školy bez hranic Brusel**

Olomouc 2017

Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Výuka literární výchovy ve specifickém prostředí České školy bez hranic Brusel vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Olomouc 20. 4. 2017

.....
podpis autora práce

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janě Sladové, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, poskytnuté konzultace a cenné rady. Dále velký dík patří mé rodině, která mě po celou dobu psaní práce podporovala.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 CHARAKTERISTIKA ČESKÉ ŠKOLY BEZ HRANIC A JEJÍHO VÝUKOVÉHO PROSTŘEDÍ	7
1.1 SPOLEK ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC	7
1.2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC	8
1.2.1 Koncepce školy.....	9
1.2.2 Učební plán.....	10
1.2.3 Literární výchova.....	11
1.3 NEPRAVIDELNÁ VÝUKA	11
1.4 KONFERENCE, SEMINÁŘE	12
1.4.1 Heritage language	13
1.4.2 Možné existenční problémy Českých škol bez hranic.....	13
1.5 SPOLEČNÉ PROJEKTY ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC.....	14
1.6 HEUROPA! A BILINGVISMUS	15
2 VÝUKA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY V ČESKÉ ŠKOLE BEZ HRANIC BRUSEL	17
2.1 VÝUKOVÉ SKUPINY.....	18
2.2 VÝUKA VE STYLU KRITICKÉHO MYŠLENÍ.....	19
2.3 VÝUKA ČEŠTINY JINAK	21
2.4 NADSTAVBOVÉ PROJEKTY ČŠBH BRUSEL.....	22
3 SPECIFIKA LITERÁRNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ ŠKOLE BEZ HRANIC BRUSEL	24
3.1 LITERÁRNÍ DÍLNA S KAŠPÁRKEM PIMPRLE	24
3.2 LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ DÍLNA EGYPŤ – V NITRU PYRAMIDY.....	25
3.3 ČESKÝ PROSINEC	26
3.4 NOC S ANDERSENEM	26
3.5 IVA PROCHÁZKOVÁ – PĚT MINUT PŘED VEČEŘÍ	27
4 VYMEZENÍ POJMU DÍLNA ČTENÍ.....	28
5 METODICKÉ NÁVRHY PRO VÝUKU	30
5.1 ÚVODNÍ LITERÁRNÍ DÍLNA	30
5.1.1 Plán čtenářské dílny číslo 1	31
5.2 LITERÁRNÍ DÍLNA 2.....	37
5.2.1 Plán čtenářské dílny číslo 2	37
5.3 LITERÁRNÍ DÍLNA 3.....	41
5.3.1 Plán čtenářské dílny číslo 3	42

5.4	LITERÁRNÍ DÍLNA 4.....	45
5.4.1	Plán čtenářské dílny číslo 4	46
5.5	LITERÁRNÍ DÍLNA 5.....	48
5.5.1	Plán čtenářské dílny číslo 5	49
5.6	LITERÁRNÍ DÍLNA 6.....	52
5.6.1	Plán čtenářské dílny číslo 6	53
	ZÁVĚR.....	56
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
	SEZNAM PŘÍLOH	62
	PŘÍLOHY	63
	ANOTACE.....	94

ÚVOD

Cílem této práce není pouze blíže představit České školy bez hranic, ale ukázat zvláštnosti, kterými se odlišují a které je profilují. Konkrétně výuka literární výchovy je natolik specifická, že je jí určena majoritní část práce. Hlavním cílem diplomové práce je vytvoření souboru metodických návrhů pro práci s žáky základních škol ve čtenářských dílnách. Čtenářské dílny představují nedílnou součást výuky ČŠBH, proto mohou být inspirativní i pro využití na běžných základních školách.

Komplex Českých škol bez hranic dosud není zcela znám každému Čechovi v tuzemsku. Nicméně Češi žijící v zahraničí, respektive jejich děti mají možnost takové školy navštěvovat téměř po celé Evropě, a příbuzné školy prakticky po celém světě. Tento poměrně mladý koncept má podporovat češtví a zejména udržet český jazyk v pasivní i aktivní formě u lidí, kteří žijí v zahraničí a kontakt s Českou republikou mají minimální, nebo žádný. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky projekt Českých škol bez hranic podporuje, protože spoléhá na to, že se tito Češi jednou budou chtít vrátit zpět do republiky a budou přínosem jak intelektuálním, tak ekonomickým. Česká diaspora ale také může přispět k rozvoji zahraničních vztahů.

České školy bez hranic (dále také ČŠBH) se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání České republiky, ačkoli na rozdíl od tuzemských škol mají svá výrazná specifika. Podobně jako všechny základní školy nejsou stejné, nejsou ani všechny ČŠBH stejné, proto se tato diplomová práce zaměřuje na školu konkrétní, kterou je Česká škola v Bruselu. Česká škola bez hranic Brusel byla vybrána záměrně z toho důvodu, že v ní autorka diplomové práce strávila akademický rok 2014/2015 a byla součástí výuky ve zmíněné škole.

Projekt Českých škol bez hranic a spolupracujících zahraničních škol představuje záležitost tohoto tisíciletí, proto většina informací a pramenů se dá dohledat v elektronické podobě a méně pak v literatuře tištěné. Velké množství informací autorka čerpá z konferencí ČŠBH, které se každoročně konají v Praze a jichž se pravidelně osobně účastní.

Práce je rozdělena do několika částí. První kapitola charakterizuje ČŠBH obecně, zejména její vzdělávací program. Druhá kapitola se zaměřuje na výukové prostředí ČŠBH Brusel. Třetí kapitole popisuje výuku literární výchovy a její specifika. Čtvrtá kapitola vysvětluje pojem čtenářských/literárních dílen, na kterých v podstatě stojí literární výchova České školy bez hranic Brusel. Praktickou část práce tvoří výukové materiály, které vznikly za účelem této práce, ačkoli jejich obsah byl realizován právě v ČŠBH Brusel v přítomnosti autorky práce, která vyzorovala efektivitu daných aktivit a úkolů.

Nedílnou součástí práce tvoří přílohy, které jsou důležité zejména proto, že obsahují texty, bez nichž by práce ve čtenářských dílnách nebyla kompletní. Kromě textů jsou zde použity i jiné výukové materiály a také fotografie pořízené z výukového prostředí ČŠBH Brusel v době plnění konkrétních úkolů.

1 CHARAKTERISTIKA ČESKÉ ŠKOLY BEZ HRANIC A JEJÍHO VÝUKOVÉHO PROSTŘEDÍ

„České školy bez hranic nabízejí výuku češtiny a českých reálií pro děti ve věku od 18 měsíců do 15 let za hranicemi České republiky jako doplnění každodenního vzdělání, které děti českého původu získávají v zahraničních školách.“¹

První Česká škola bez hranic vznikla v roce 2003 v Paříži myšlenkou MUDr. Lucie Slavíkové-Boucher, která je současně předsedkyní spolku Českých škol bez hranic. Zpočátku pořádala pouze jazyková setkání pro děti v češtině. V současné době existuje celkem 8 Českých škol bez hranic. Kromě Paříže sem patří Brusel, Londýn, Mnichov, Curych, Ženeva, Drážďany a Frankfurt nad Mohanem. Počet spolupracujících škol každým rokem stoupá. V současné době jich je 42. Zároveň roste počet míst, kde začínají školy s výukou češtiny – 48, což tvoří téměř 100 výukových center po celém světě. Celkem se zapojuje 3000 žáků na všech kontinentech. V roce 2015 se jednalo o 50 výukových center a 2000 žáků. Největší Českou školou bez hranic je škola v Londýně, kterou v minulém roce navštívilo 183 žáků. V Německu se nacházejí 3 školy – v Drážďanech, Frankfurtu nad Mohanem a v Mnichově. Specifikací ČŠBH ve Švýcarsku (Curych, Ženeva) je, že jsou uznány švýcarským ministerstvem školství. Prakticky to znamená, že žáci dostanou na švýcarském vysvědčení známku z českého jazyka.²

1.1 Spolek Česká škola bez hranic

Spolek Česká škola bez hranic je nezisková organizace, kterou spolufinancuje Ministerstvo zahraničních věcí České republiky a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Chod školy ovšem závisí zejména na rodičovských příspěvcích. Původně občanské sdružení Česká škola bez hranic vzniklo v roce 2009 z toho důvodu, aby sjednotilo všechny ČŠBH, kterých v té době bylo 5 (Paříž, Londýn, Berlín, Curych a Mnichov). V roce 2014 se změnilo občanské sdružení na spolek. Současnými cíli sdružení je mimo jiné sjednocovat stále narůstající počet ČŠBH a spolupracujících škol, vzdělávat své pedagogy a zaměřovat činnost na práci

¹ <http://csbh.cz/co-je-csbh>

² Informace získané na VIII. Mezinárodní konferenci Českých škol bez hranic a spolupracujících institucí konané 5. 8. 2016 v Národní technické knihovně v Praze.

s dětmi. Největší cílem však zůstává udržování českého jazyka a české kultury v zahraničním prostředí. Již v roce 2009 vznikl jednotný vzdělávací program ČŠBH platný od 31. ledna 2010, který odpovídá Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání České republiky.³

1.2 Vzdělávací program Českých škol bez hranic⁴

Žáky ČŠBH jsou buď děti Čechů žijících v zahraničí, případně děti z bilingvních rodin, kterých je převážná většina. Zároveň majoritní podíl žáků tvoří občané České republiky, proto je nutné, aby žáci byli zapsáni ve škole v ČR. V roce 2009 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy schválilo vzdělávací program ČŠBH *Brána jazyků otevřená - Do nitra jazyků*. *Brána jazyků otevřená* je vzdělávací program pro předškolní věk, *Do nitra jazyků* pak vzdělávací program pro školní věk. Výuka v Českých školách bez hranic tedy plně nahrazuje výuku českého jazyka a literatury a také českých reálií – na prvním stupni se jedná o vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, na druhém stupni v rámci zeměpisu o Českou republiku a v rámci dějepisu o české dějiny. Ostatní předměty se učí žáci v zahraničních školách. V roce 2012 bylo zrušeno skládání povinných rozdílových zkoušek každé 2 roky. Na konci školního roku se vydávají tzv. osvědčení (nikoli vysvědčení). Po návratu do České republiky může dítě po složení zkoušky nastoupit do ročníku, který navazuje na poslední absolvovanou třídu v zahraničí. Pět škol (Paříž, Frankfurt nad Mohanem, San José v Kalifornii, Vídeň a Londýn) má podepsanou smlouvu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, tudíž jejich osvědčení je platné a uznané i na území naší republiky.

Škola používá učebnice a učební pomůcky schválené MŠMT ČR, zároveň si vytváří své vlastní podklady, volně dostupné na webových stránkách www.csbh.cz. Výuka bilingvních dětí má svá specifika, proto vznikají materiály pro práci s takovými žáky. Důraz se klade na čtenářskou gramotnost. Motto a cíl ČŠBH říká, že základem je četba.

³ <http://csbh.cz/obcanske-sdruzeni>

⁴ <http://www.csbh.cz/sekundarni-odkazy/co-je-csbh/vzdelavaci-program-csbh>

ČŠBH k výuce využívají prostory buď Českých center nacházejících se v daných městech, nebo prostory Velvyslanectví České republiky.

Učitelé zde působící jsou vystudovanými pedagogy s aprobací pro učitelství prvního stupně nebo s aprobací český jazyk a literatura. Pro předškolní vzdělávání je nutné mít vystudovanou pedagogiku předškolního věku. ČŠBH využívají spolupráce s vysokými školami a nabízejí studentům těchto oborů příležitost k vykonání praxe, což je oboustranně výhodné. České školy bez hranic mají možnost získat erudovanou pracovní sílu a studenti se mohou obohatit o cenné zkušenosti z jiného prostředí, než v běžné české škole. Tyto stáže jsou neplacené.

1.2.1 Koncepce školy

České školy bez hranic navštěvují děti od 18 měsíců do 15 let. Koncept školy je rozdělen podle tří věkových kategorií. Do první věkové kategorie patří děti ve věku od 18 měsíců do 3 až 4 let, druhou děti 3-6leté. Tyto dvě skupiny spolu utvářejí předškolní výchovu. Třetí kategorií je školní výchova.

Rok a půl staré dítě dokáže vnímat kolektiv, reagovat na něj, utváří si první sociální vazby mimo rodinu a zejména je v bezprostředním kontaktu s jazykem, se kterým za jiných okolností nepřichází třeba vůbec do styku. Čím dříve dítě začne být v kontaktu s dalším jazykem, tím lépe si jej osvojuje. V tomto období je dítě během výuky pochopitelně doprovázeno jedním z rodičů.

Spolupráce s rodiči je velmi důležitá. Pokud rodič nemluví v cizojazyčném prostředí se svým dítětem česky, pravděpodobnost, že dítě bude mluvit česky jako rodilý mluvčí, se zmenšuje. Česká škola bez hranic sice praktikuje metodu „total immersion“ („*absolutní ponoření*“) neboli „bezpřekladová“ metoda, což znamená, že se ve škole mluví pouze a jedině česky, ale bez kooperace rodičů by několikahodinové snažení ČŠBH týdně nemělo onen kýžený efekt. Pro rodiče je to ovšem úkol nelehký, jedná se o běh na dlouhou trať, proto je důležité zůstat trpělivý a nepolevit, ačkoli může být pro rodiče jednodušší a zejména rychlejší mluvit na dítě jazykem, který slýchá, jak od druhého rodiče, tak ve svém okolí či v televizi. Pokud ale rodič zůstane pevný a trpělivý, jeho dítě dokáže už v předškolním věku plynně přecházet z jednoho do druhého, případně třetího jazyka. Z toho důvodu se ČŠBH snaží již v raném věku dítěte podpořit rodiče v jeho úsilí. Pokud dítě vnímá češtinu

z více podnětů a z různých prostředí, použití daného jazyka mu pak přijde přirozenější.

V předškolním věku se děti setkávají s mluveným slovem – s klasickými českými říkankami či písničkami, přes hudební a výtvarné podněty a pohybové aktivity ke hraní divadla a povídání pohádek. Hlavním cílem předškolní výuky je jazyková příprava dětí na školní výuku v češtině. Důraz se klade na rozvoj slovní zásoby.

Děti školního věku plní povinnou školní docházku v zahraniční škole, do České školy bez hranic docházejí pouze jedenkrát týdně, což platí i pro předškolní děti. Výuka probíhá většinou o víkendu, což ovšem není pravidlem ve všech ČŠBH. Cílem školní výuky není jen bezchybné ovládnutí spisovné mluvy, ale také její psané formy, tedy celkový komunikační projev v českém jazyce.

České školy bez hranic „plní ve svých vyučovacích předmětech nároky na získané klíčové kompetence, očekávané výstupy a rozsah hodinových dotací.“⁵

1.2.2 Učební plán

Nejmladší věková kategorie navštěvuje Českou školu bez hranic vždy jednu hodinu týdně, tedy 60 minut. Druhé věkové kategorii náleží časová dotace 2 hodiny za týden, tedy 120 minut.

Na prvním stupni je časová dotace dána ve všech 5 ročnících na 7 hodin českého jazyka a literatury týdně s tím, že 5 hodin se odučí přímo ve škole (165 výukových hodin ročně) a 2 hodiny zůstávají žákům na plnění domácích úkolů. Ve 4. a v 5. třídě se doplňuje výuka českého jazyka a literatury o 1 hodinu předmětu nazvaného „Můj český svět“, který vychází ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se zaměřením na českou společnost, české dějiny (Lidé a čas) a český zeměpis (Místo, kde žiji – Místo, odkud pocházím).

Na druhém stupni není počet hodin českého jazyka a literatury fixně určen. Pro všechny ročníky vzdělávací plán stanovuje nejméně 4 hodiny týdně, avšak dle možností konkrétní školy ponechává volnou ruku v rozšíření výuky. České realie se

⁵ *Vzdělávací program Českých škol bez hranic pro předškolní a základní vzdělávání pro 1. a 2. stupeň.* Praha 2010, str. 2.

vyučují v každém ročníku 1, 5 hodiny za týden. V předmětu nazvaném „České země včera a dnes“ se opět klade důraz především na českou společnost, české dějiny a český zeměpis – vzdělávací obory Výchova k občanství, Dějepis, Zeměpis.

Výuka českých reálií může být odučena v blocích. Dané vzdělávací oblasti (Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda) nejsou realizovány v plném rozsahu, protože jejich náplň se objevuje v kmenových školách žáků.

Jak již bylo uvedeno výše, Česká škola bez hranic nemá oprávnění vydávat vysvědčení, vydává tedy na konci školního roku tzv. osvědčení, v nichž se pomocí známek žáci klasifikují.

1.2.3 Literární výchova

Literární výchova je nejen stěžejním předmětem této práce, ale také ústředním tématem výuky v České škole bez hranic. Pokud dítě získá zálibu v četbě knih psaných česky, má dobrý předpoklad k tomu, aby si udrželo český jazyk i nadále a především rozvíjelo svou slovní zásobu. Jelikož se děti většinou začínají učit číst v jiném jazyce než českém, prvním předpokladem pro správnou tichou i hlasitou četbu je, aby žák ovládl bezchybnou techniku čtení. Poté se klade důraz na porozumění textu. Škola zajišťuje přísun českých knih a poskytuje je dětem i na zapůjčení domů. Společná četba by se měla objevit v každotýdenní výuce, nicméně důkladná motivace je zajišťována dílnami čtení.

1.3 Nepravidelná výuka

Nepravidelná výuka je nadstavbový program, který má oživit běžnou výuku. Spočívá v aktivitách, které se do každotýdenní výuky z časových důvodů nevejdou. Záleží na možnostech jednotlivých škol, jaké nadstavbové aktivity zvolí. Většinou se jedná o různé výtvarné a literární soutěže, které si každá škola plánuje sama, případně ve spolupráci s jinými ČŠBH.

Velkým zpestřením pro žáky bývají literární, výtvarné nebo hudební workshopy, které vedou čeští umělci a spisovatelé. Pro děti je motivující, když jim předčítají sami autoři ze svých knih, poté mají větší chuť si danou knihu přečíst samy.

Některé školy mají možnost pořádat v době krátkodobých prázdnin v zahraničí příměstské tábory a v době hlavních prázdnin se každoročně koná společný letní tábor všech žáků ČŠBH v České republice.

Významnou část doplňkové výuky tvoří připomenutí tradičních českých svátků, zejména Vánoc a Velikonoc. Mnohdy rodiny žijí v zahraničí již několik let a přebírají obyčejně daných států, proto je dobré dětem připomenout tradiční české zvyky a tradice. Některé rodiny je dodržují, jiné méně. Děti tak mohou sdílet své zkušenosti a od ostatních dětí se přiučit zvykům a tradicím, které doposud neznaly.

Další nadstavbovou výuku mohou tvořit různé návštěvy výstav nebo muzeí.

1.4 Konference, semináře

České školy bez hranic spolu zůstávají v nepřetržitém kontaktu, aby si navzájem předávaly zkušenosti a zážitky a také aby se dále vzdělávaly, resp. jejich učitelé. V roce 2009 proběhlo 1. mezinárodní setkání zástupců ČŠBH v Evropě i ve světě na půdě Českého centra v Praze. Od té doby se každoročně pořádají mezinárodní setkání Českých škol bez hranic na začátku srpna v Praze. Letos toto setkání bude již deváté v pořadí. V roce 2015 se mezinárodní konference rozšířila o další konference, a to o konferenci Heritage Schools and Diaspora⁶ a zejména o třídní doprovodný program pro učitele, jehož náplní byly různé vzdělávací semináře zejména v oblasti čtenářských dílen, hodnocení a sebehodnocení žáků a v oblasti kritického myšlení. Toto uskupení konferencí a seminářů bylo obecně pojmenováno jako Týden češtiny ve světě.

Kromě mezinárodního setkání se pravidelně uskutečňují setkání českých škol na území Itálie, Severní Ameriky a také Francie.⁷

⁶ Heritage Schools jsou školy, které vyučují v zahraničí rodný jazyk, který není totožný s úředním jazykem daného státu. Heritage = odkaz, dědictví. Diaspora je dle Slovníku spisovného jazyka českého definována jako „rozptýlení národnostní nebo náboženské skupiny, původně soudržné, v cizím prostředí“.

⁷ <http://csbh.cz/konference-seminare>

1.4.1 Heritage language

„Heritage language“ je možné volně přeložit jako „*jazykové dědictví nebo jazyk jazykového dědictví, je řeč, která je používána v domácím prostředí a která se liší od oficiálního jazyka dané země*“⁸. Dobrovolná migrace se stala běžnou po roce 1989 a zejména od roku 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie. Podle zakladatelky ČŠBH je stále větší zájem o české školy v zahraničí, tudíž jejich existence plní cíl, který si před 14 lety dala.

1.4.2 Možné existenční problémy Českých škol bez hranic

ČŠBH jsou ale také vystaveny existenčním rizikům, kterým je třeba předcházet. Jde zejména o to, aby si škola udržovala kvalitu výuky, kterou by měli zajišťovat kvalifikovaní pedagogové. Těch v zahraničí mnoho není. Pokud se takoví učitelé najdou, jejich motivace nemusí být velká, protože práce v ČŠBH není na plný úvazek, je to práce dobrovolná a navíc konající se většinou o víkend. Učitel v České škole bez hranic má většinou jiné zaměstnání a ve svém volném čase navíc vyučuje český jazyk. Ohodnocení této práce je tedy minimální a závisí na možnostech dané školy. Proto se učitelé často mění, čímž může být narušena kvalita výuky.

Jak již bylo řečeno výše, finance jsou velkým úskalím Českých škol bez hranic. Požadavky na výuku a náklady stoupají, proto školy brzy jen stěží vyjdou s dosavadními příspěvky od rodičů.

Velkým problémem se mohou brzy stát nedostačující prostory vzhledem k narůstajícímu počtu žáků. Česká centra se sice snaží vyjít vstříc českým školám, ale pro jejich potřebu mnohdy tato centra nejsou dostatečně velká. V roce 2015 se z celkem 22 Českých center vyučovala čeština hned v 16 z nich.⁹

Nejen tyto problémy mohou být námětem pro další společné konference Českých škol bez hranic.

⁸ SLAVÍKOVÁ – BOUCHER, L. *České školy bez hranic – Heritage Schools, jejich přínos, úskalí jejich existence*. Příspěvek na mezinárodní konferenci Heritage Schools and Diaspora. Senát Parlamentu České republiky v Praze dne 3. 8. 2015.

⁹ ONDRAŠÍKOVÁ, T. *Česká centra – výuka češtiny v zahraničí, koncepce rozvoje jazykového vzdělávání*. Příspěvek na mezinárodní konferenci Heritage Schools and Diaspora. Senát Parlamentu České republiky v Praze dne 3. 8. 2015.

1.5 Společné projekty Českých škol bez hranic¹⁰

Kromě společných konferencí a seminářů, České školy bez hranic spolupracují i na jiných projektech. Vzhledem k rozdílným harmonogramům školního roku v různých zemích a vzhledem k tomu, že v létě mají děti od ČŠBH oddech, největší společná akce se koná právě o letních prázdninách a tou je společný tábor všech škol v České republice.

O letních prázdninách v roce 2009 se sešly děti z Londýna, Paříže a Oxfordu na společném výtvarném workshopu v České republice, který trval celý týden a byl tak „předskokanem“ prvního letního tábora ve Sluňákově, který proběhl o rok později. Od té doby se letní tábory ve Sluňákově konají pravidelně s velmi kladným ohlasem od samotných aktérů. V roce 2015 se dokonce uskutečnily dva turnusy. Děti zde formou her procvičují češtinu, což je to nejdůležitější, ale také mají možnost seznámit se s žáky z jiných států, jezdí na výlety do okolí a provádějí další aktivity typické pro klasické dětské tábory.

V roce 2010, vyhlásily ČŠBH společně s nakladatelstvím Meandr letní soutěž o největšího čtenáře a nejkrásnější čtenářský deník.

Další projekty měly dlouhodobější charakter a pracovalo se na nich systematicky i několik týdnů. Jedná se zejména o projekty zaměřené na četbu.

Ve školním roce 2011/2012 se ČŠBH v Paříži, Londýně, Mnichově, Curychu a Drážďanech zapojily do projektu *Už jsem čtenář - Knižka pro prvňáčka*, jehož cílem bylo rozvinout četbu u žáků první třídy hned od prvních měsíců školní docházky, naučit je pravidelné čtení a využívat služeb knihovny. ČŠBH pokračovaly v účasti v projektu i následující rok.

V roce 2011 se poprvé ČŠBH zapojily do akce s názvem Noc s Andersenem. V rámci noční četby žáci přespávají ve škole. Školy, které se akce zúčastnily: Paříž, Londýn, Ženeva a školy v Baltimoru, Drážďanech a Sydney. O rok později se přidaly školy v Berlíně a ve Frankfurtu nad Mohanem.

V témže roce vznikl vlastní projekt Českých škol bez hranic s názvem *Létající Líza*. Líza je imaginární dívka ztvárněná na papíru, která cestuje z jedné školy do

¹⁰ <http://csbh.cz/spolecne-projekty>

druhé. S sebou vozí sešit velikosti A5, aby se do něj mohly zapsat děti v každé škole. Příkládají fotky z daného města a píší zajímavosti ze své školy. Takto Liza se svým sešitem putovala mezi školami od února 2011 do května 2012. Navštívila školy v Baltimoru, Berlíně, Bruselu, Drážďanech, Frankfurtu nad Mohanem, Londýně, Manchesteru, Mnichově, Paříži a Sydney.

V roce 2012 se školy zapojily do charitativního projektu *Čtení pomáhá*. Cílem projektu je podpořit u dětí zájem o četbu a zároveň přispět na dobrou věc. Děti si vyberou z vybraných knížek a zaregistrují se na webových stránkách www.ctenipomaha.cz. Zde vyplní test, aby prokázaly, zda knize porozuměly. Po úspěšném splnění dostanou kredit 50,- Kč, který mohou věnovat na jeden z nominovaných dobročinných projektů. V prvním roce zapojení ČŠBH se zúčastnily školy v Curychu, Drážďanech, Mnichově, Paříži a Ženevě.

Nejaktuálnější projekt, který stále probíhá, nese název *Přáníčka pro Bubny* na téma: *Co přeji ostatním, aby se nám všem společně líbilo na světě*. Z nádraží Bubny byly vypravovány transporty s Židy do koncentračních táborů. Památník ticha Bubny je projekt, který se zaměřuje na revitalizaci nádraží Bubny, a zároveň upozorňuje na holocaust. Děti tak mají možnost jinou formou nahlédnout na krutost a násilí konané za 2. světové války.

1.6 Heuropa! a bilingvismus

Mezinárodní projekt Heuropa! se zaměřuje na bilingvní děti žijící ve vícejazyčném prostředí. Nabízí učební materiály, které jsou vytvořeny pro děti od 3 do 13 let v češtině, polštině a litevštině¹¹. Jedná se o „interaktivní jazykové hry, četné ilustrace, příběhy plné fantazie a autentické komunikační situace povzbuzují děti, aby mluvily a převyprávěly, co vidí a slyší.“¹² Rodiče a učitelé zde mají k dispozici další materiály pro práci s bilingvními dětmi, ať už ve škole, nebo v domácím prostředí. Hlavním řešitelem je Technická univerzita v Drážďanech. Projekt skončil v prosinci roku 2013.

¹¹ SLAVÍKOVÁ – BOUCHER, L. *Česká škola bez hranic. Výuka, principy*. Příspěvek na IV. mezinárodní konferenci ČŠBH v Praze ve dnech 27. a 28. 8. 2012.

¹² <http://csbh.cz/sekundarni-odkazy/spolecne-projekty/heuropa>

Bilingvismus je dle Pedagogického slovníku „*dvojjazyčnost, schopnost jedince mluvit dvěma jazyky. V přesnějším psycholingvistickém vymezení je bilingvismus druh komunikační kompetence, umožňující realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak druhého jazyka.*“¹³ Případně „*schopnost užívat dva jazyky, popř. více jazyků*“¹⁴ nebo o bilingvistu mluvíme jako o „*jazykové dvojjazyčnosti, tj. dokonalém užívání dvou jazyků, zpravidla mateřského jazyka a jazyka cizího, takže cizí jazyk může za určitých okolností rovnocenně nahradit jazyk mateřský*“¹⁵.

Na principu bilingvistu stojí celý projekt Českých škol bez hranic. Děti vyrůstají v dvoj- i vícejazyčném prostředí. Pokud na dítě působí různé jazyky v nejranějším věku, tzn. od narození do věku 8-12 let, mají největší schopnost osvojit si oba jazyky na úrovni mateřského jazyka. Důležité je, aby se oba jazyky používaly vyváženě ve stejné míře. Tím se stává pro dítě přirozenější používat jazyky oba. Aby měla bilingvní výchova smysl, rodiče musí být v používání svého jazyka důslední. Někdy pro ně může být jednodušší vysvětlit jistý problém v jazyce, který je pro dítě běžnější (mluví jím s druhým rodičem, ve škole, s kamarády ...), nicméně důslednost je nejdůležitější předpoklad bilingvní výchovy.¹⁶

Existuje řada mýtů o bilingvistu, které vyvrací Francois Grosjean ve svém článku *Mýty o bilingvistu*¹⁷, v němž mimo jiné nahlíží i na dětský bilingvismus. Vyvrací názory, že by byl bilingvismus důvodem k opožděnému osvojení si jazyka či ke zvýšené pravděpodobnosti jazykových problémů, např. dyslexie. Článek Yudhijit Bhattacharjee *Proč jsou bilingvní lidé chytřejší*¹⁸ zase poukazuje na to, že bilingvismus má pozitivní dopad na lidský mozek, který pracuje rychleji, a dokonce zamezuje vzniku demence ve stáří.

Předmětem práce není téma bilingvistu, rozsah práce ani neumožňuje širší pojednání o tomto tématu, proto je vymezení pojmu bilingvismus pouze orientační, ale zároveň nezbytné jakožto hlavní aspekt výuky v Českých školách bez hranic.

¹³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, str. 28.

¹⁴ KARLÍK, P. a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*, str. 53.

¹⁵ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, str. 65.

¹⁶ http://www.evalabusova.cz/clanky/kdyz_se_doma_mluvi.php

¹⁷ http://www.francoisgrosjean.ch/myths_en.html

¹⁸ <http://www.nytimes.com/2012/03/18/opinion/sunday/the-benefits-of-bilingualism.html?emc=eta1>

2 VÝUKA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY V ČESKÉ ŠKOLE BEZ HRANIC BRUSEL

Jak již bylo zmíněno v kapitole výše, každá Česká škola bez hranic oplývá specifikací vlastní konkrétní škoie. Odlišnosti představuje několik aspektů, zejména se jedná o prostředí, o skladbu dětí, ale také o styl výuky. Všechny ČŠBH se sice řídí Vzdělávacím programem ČŠBH, ovšem skladbu hodin si tvoří každá škola dle svých možností a představ.

Česká škola bez hranic Brusel se vymezuje ještě větší specifikací než jiné české školy v zahraničí. Město Brusel není pouze hlavním městem Belgie, ale také hlavním městem Evropy, jakožto sídlem institucí Evropské unie. Brusel je proto typický svou multikulturalitou, neboť většina jeho obyvatel jsou cizinci. Češi žijící v Bruselu se dají rozdělit do několika kategorií – ti, kteří pracují v Bruselu dočasně s plánovaným návratem do České republiky v rozmezí několika let; ti, kteří zde pracují a nemají zájem se v brzkých letech vracet do ČR; a ti, kteří si zde našli životního partnera nebo se svým partnerem i dětmi do zahraničí odjeli. Proto zde můžeme najít rodiny, v nichž jsou oba rodiče Češi, rodiny, v nichž je jeden rodič Čech a druhý Belgičan, případně rodiny, kdy jeden z rodičů je Čech a druhý rodič je jiné národnosti než belgické. Děti zde mohou být nejen bilingvní, ale také multilingvní, pokud rodiče dbají o jazykovou vybavenost svých ratolestí.

Ne všechny české děti žijící v Bruselu a mající zájem o české vzdělání navštěvují Českou školu bez hranic Brusel. Velká část dětí navštěvuje českou sekci tzv. Evropské školy, která poskytuje vzdělání dětem zaměstnanců evropských institucí. Ovšem ne všechny tyto děti českou sekci Evropské školy navštěvují. Mohou navštěvovat jinou zahraniční sekci nebo chodí do belgické školy, ať už frankofonní, či vlámské. O víkendu si pak doplňují vzdělání v ČŠBH.

Struktura žáků je diferencovaná. Pokud mají žáci oba rodiče Čechy, jejich znalost češtiny je pochopitelně na vysoké úrovni a nemají problém se čtením, psaním ani mluvením. Jestliže mají žáci jednoho rodiče Čecha a druhého cizince, záleží především na českém rodiči, jestli se svým dítětem doma mluví česky nebo jinou řečí. Pokud s dětmi doma nemluví česky, nemohou se spoléhat na Českou školu bez hranic, že dokáže dítěti vštípnit perfektní znalost českého jazyka během 4 hodin týdně.

Takové děti mají mnohdy problém i s mluvením v českém jazyce. Úkolem pedagoga je vypořádat se se situací, kdy ve třídě sedí tyto dva protipóly žáků, což rozhodně není snadný úkol.

Česká škola bez hranic Brusel vznikla myšlenkou současné ředitelky školy Ing. Dagmar Strakové v roce 2009. První školní rok se naplno rozběhl v akademickém roce 2010/2011¹⁹. Škola tedy funguje již sedmým rokem a počet žáků stále stoupá. Jestliže se v akademickém roce 2014/2015 zúčastnilo předškolní a školní výuky 73 žáků, v roce 2016/2017 jejich počet narostl na 98²⁰. Kapacita míst ve třídě je z důvodu omezených prostor stanovena na 10. ČŠBH Brusel má k dispozici dvě místnosti v budově Velvyslanectví České republiky. Jedna místnost je určena výhradně pro potřeby ČŠBH, druhou místnost jí propůjčuje České centrum, se kterým škola spolupracuje.

2.1 Výukové skupiny

V Bruselu mají děti možnost navštěvovat Českou školu bez hranic od 1,5 roku až do 5. třídy, přičemž ve školní výuce jsou děti o rok níže než ve své kmenové třídě. Výuka probíhá jedenkrát týdně v sobotu, případně v neděli.

Každá předškolní skupina nese svůj název a je určena dětem různého věku. Nejmladší skupina, kterou tvoří děti ve věku 18 až 30 měsíců, nese název Baby club. Broučci jsou děti v rozmezí 2,5 – 3,5 let. V těchto dvou skupinách rodiče zůstávají s dětmi ve škole a participují s nimi na výuce. Všeználkové, ve věku 3,5 – 5 let, navštěvují školu už sami. Skupina Předškoláků se intenzivněji připravuje na školní výuku – učí se česká písmena a zejména jejich výslovnost. Učitelé si vypomáhají *Šmalcovou abecedou*, v níž se žáci učí jednotlivá písmena od sebe rozeznávat a na doprovodných obrázcích hledat osoby, zvířata či předměty začínající na dané písmeno. Ještě před nástupem do školní docházky se začínají učit písmena i číst. K tomu učitelé využívají genetickou metodu čtení, která spočívá v četbě každé hlásky zvlášť. Děti již nečtou slova po slabikách, ale po jednotlivých písmenech.

¹⁹ <http://www.csbh-brusel.be/historie>

²⁰ <http://csbh.cz/newsletter-csbh>

Školní výuka odpovídá Vzdělávacímu programu ČŠBH. V každé třídě se vyučují 4 hodiny českého jazyka týdně. Ve školním roce 2015/2016 vznikl výukový blok českých reálií pro 3. – 5. třídu.

2.2 Výuka ve stylu kritického myšlení

Česká škola bez hranic Brusel využívá metody vzdělávacího programu *Reading and Writing to Critical Thinking* (Čtením a psaním ke kritickému myšlení). „*Hlavním cílem programu je, aby se žáci stali samostatnými mysliteli a čtenáři, kteří se dokážou na věci dívat z různých úhlů pohledu, jsou zvědaví, cítí lásku k vědění a zodpovědnost za svět, ve kterém žijí.*“²¹ Role učitele se zde oproti klasickému modelu výuky mění, vystupuje jako partner žáků a tradiční frontální forma výuky jde do pozadí. Aktivní učení je zajištěno metodou E-U-R (evokace – uvědomění si významu informací - reflexe). Využívá se kooperativních metod, kdy žáci často pracují ve skupinách. Učitel používá takové otázky, na něž není pouze jedna odpověď správná, otvírá diskuzi. Snaží se, aby žáci diskutovali mezi sebou a obhajovali své vlastní názory. Učitel tak má přijímat i jiné názory a nevštěpovat žákům své vlastní.

Nedílnou součástí výuky je celková reflexe učebního procesu. Kromě reflexe výuky žáci každý týden na konci vyučování provádějí sebereflexi. Od učitele dostanou papír s deseti kritérii, v nichž hodnotí právě proběhnutou výuku a zejména sebe. Na každou větu mohou odpovědět: ano – ne – nevím. Pokud s tvrzením souhlasí, vybarví pole zeleně. Pokud s tvrzením nesouhlasí, vybarví pole červeně. Pokud si nejsou odpovědi jistí, mohou vybarvit pole žlutě. Stejně tak mohou využít na jednu odpověď i různé barvy. Uveďme příklad. Žák si myslí, že dnes při hodině dával pozor, ale občas mu přece jen sklouzly myšlenky jiným směrem, proto vybarví pole ze tří čtvrtin zeleně a jednu čtvrtinu vybarví červeně. Závěrečné slovo má učitel, který napíše své hodnocení vedle hodnocení žákova. Opět k tomu využije barevné tužky. Učitel může, ale nemusí s žákovým hodnocením souhlasit. Jelikož se v ČŠBH Brusel nevyužívá klasické známkování, během školního roku je tato forma hodnocení jediná, kterou učitel využívá. (Viz Příloha 1: Týdenní hodnocení pro starší

²¹ http://www.kritickemysleni.cz/facelift_index.php

žáky, str. 63) Hodnocení rozvíjí kompetence pracovní, komunikativní, sociální a personální, kompetence občanské a v neposlední řadě kompetence k učení.²²

Na konci školního roku dostávají žáci osvědčení, v němž je shrnuto učitelovo hodnocení za celý školní rok. Opět se nepoužívají známky, ale škála je rozdělena na stupně **zcela ovládá, používá samostatně – téměř ovládá, ovládá s pomocí – částečně ovládá – částečně ovládá, jen s pomocí – neovládá, neosvojeno**. Hodnotí se komunikační a slohová výchova, jazyková výchova, výchova ke čtenářství, ale také postoj k práci a postoj k ostatním. Viz Příloha 2: Osvědčení, str. 64.

Kritické myšlení je ve výuce realizováno knihami nakladatelství Šafrán, které se zaměřuje na čtení s porozuměním textu a na tvůrčí psaní. Jedna z takových knih nese název *Čtete s porozuměním každý den*. Jak již vyplývá z názvu, kniha obsahuje krátké texty na každý všední den. Pod textem se nacházejí otázky s možnostmi odpovědí, které ověřují to, zda žáci textu správně porozuměli. Texty jsou různé, nenavazují na sebe, ale otázky na porozumění textu se pravidelně v intervalu jednoho týdne zaměřují na určité dovednosti – hlavní myšlenku a detaily, porovnání, fantazii a realitu, posloupnost, předvídaní a otázky typu kdo, co, kde, kdy. Po 6 týdnech se témata opakují s náročnějšími ukázkami. Druhý díl *Čtete s porozuměním každý den* se zaměřuje na vytváření souvislostí, vizualizaci, uspořádání textu, určování důležitých informací, kladení otázek a sledování porozumění např. potvrzením hlavní myšlenky či důležitých myšlenek v textu. Dovednosti navazují na předchozí díl. Kromě již výše zmíněných přibývá dovednost určení příčiny a důsledku; žáci rozlišují fakt a názor; vysuzují informace, které nejsou v textu přímo napsány; přemýšlejí nad záměrem autora, proč text napsal; určují z nadpisu obsah textu nebo se učí číst z obrázků, grafů, tabulek nebo jiných vizuálních informací. Kniha je primárně určena pro učitele a jejich práci ve vyučování, ale mohou ji využít i rodiče se svými dětmi doma.

Kniha *Píšeme příběh* učí děti třídit si myšlenky a následně je předat smysluplně na papír a utvořit z nich celistvý text. Kromě toho se žáci dozvědí, z jakých částí se skládá příběh, aby dokázali napsat takový text, který má úvod a závěr. Témata jsou

²² Týdenní hodnocení žáků vzniklo na základě knihy Jany Kratochvílové: *Systém hodnocení a sebehodnocení žáků. Zkušenosti z České republiky i Evropských škol*. Brno: MSD, 2011. ISBN 978-80-7392-169-9.

vybrána tak, aby byla pro děti atraktivní. Jedná se o čtyři typy: převyprávění pohádky, příběh s opakováním, příběh v kruhu a poskládaný příběh. Náročnost psaní se stupňuje – nejdříve se příběh dá psát formou skupinová práce, dále částečně řízeně a nakonec jako samostatná práce.

Záznamy z četby pomocí grafických organizérů nabízejí učitelům typy, v nichž žáci podle náročnosti vyplňují pracovní listy zaměřené na postavu z knihy. Na knihu navazuje druhý díl *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů – Další nápady*, který nabízí i jiné úkoly než orientované na hrdinu. Např. v úkolu nazvaném Batoh žáci zapisují do pomyslného batohu, o čem úryvek byl a co si z něj odnášejí. V jiném úkolu, který nese název Selfie, si mají žáci vybrat postavu a nakreslit, jaké „selfie“ by si mohla pořídit, a zdůvodnit, na základě čeho žáci tuto „selfie“ vytvořili.²³

2.3 Výuka češtiny jinak

Kromě běžné výuky českého jazyka se děti mohou nenápadnou formou učit česky v hudební škole, kterou ČŠBH Brusel také krajanům poskytuje. Češi učí české děti na hudební nástroje. K dispozici je hra na klavír, housle nebo flétnu.

Mimo výuku českých a bilingvních dětí se v ČŠBH Brusel uskutečňuje večerní výuka češtiny pro cizince. Týdenní dvouhodinové lekce, o které je nebývale velký zájem, vede předsedkyně krajanského spolku Beseda paní Olga Schmalzried-Podzimková. Čtyři skupiny zájemců o znalost našeho jazyka (začátečníci, mírně pokročilí, středně pokročilí a pokročilí) se scházejí ve všední dny ve večerních hodinách. Jejich motivace je rozličná. Někteří se učí česky kvůli práci, většina ale kvůli českému partnerovi, případně jejich společnému dítěti. Národnosti, které se na lekcích objevují, jsou velmi různorodé - Belgičané, Francouzi, Španělé, Portugalci, Rusové, Irové, Estonci, ale také Egyptanka nebo Filipínek. Ti nejpokročilejší se dají nazývat bilingvní, protože jejich úroveň jazyka dosahuje preciznosti rodilého mluvčího. Na konci školního roku pak skládají dospělí studenti závěrečnou ústní i písemnou zkoušku.

²³ HUBÁLKOVÁ, R. a ŠAFRÁNKOVÁ K. *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů pro žáky 5.-9. tříd: další nápady*. Dobříš: Šafrán, 2016. ISBN 978-80-905978-6-0.

2.4 Nadstavbové projekty ČŠBH Brusel

Ve školním roce 2016/2017 Česká škola bez hranic Brusel nově podporuje české tradice formou dětského folklorního souboru. Mimo jiné mají děti šanci věnovat se divadlu, a to opět v češtině.

Školní rok 2015/2016 nabídl žákům sadu dílen s názvem *Můj český svět aneb České reálie s přehledem*, který měl dětem přiblížit v několika blocích české dějiny a českou kulturu. Jednalo se o vybrané kapitoly české historie, které byly určeny širšímu spektru žáků než pouze těm ročníkům, jež mají české reálie povinné. Sedmi čtyřhodinové bloky lektor podával zábavnou formou, takže pro žáky představovaly spíše zpestření než vyučování. Ve školním roce 2016/2017 na *Můj český svět* navázaly *České reálie a dějiny II*. Tentokrát se staly ústředním tématem novodobé dějiny.²⁴

V květnu roku 2016 začala Česká škola bez hranic Brusel vydávat časopis *Krajanek*, který původně vznikl v Istanbulu. Jedná se o časopis, který vydávají krajané pro české děti i jejich rodiče žijící v zahraničí. Rozšířil se do více zemí (momentálně celkem 9) a většina rubrik je pro všechny země společná. Děti se měsíčně seznamují s českými svátky a tradicemi, dozvídají se o významných dnech v měsíci, mohou si číst pohádku na pokračování nebo si opakovat různé říkanky. Další literární složkou časopisu jsou české pověsti. Češtinu procvičují různými slovními hrami v rubrice nazvané *Hrátky s češtinou*. S rodiči pak děti mohou vařit podle českých receptů. Svoji přidanou hodnotu ČŠBH Brusel doplňuje aktuálními informacemi z dění v České škole a také rubrikou *Kam s dětmi v Belgii*.²⁵

Kromě literárních dílen Česká škola bez hranic Brusel vymezuje prostor hudebním dílnám, které se konají jedenkrát ročně. Ve spolupráci se Symfonickým orchestrem hlavního města Prahy a České Orffovy společnosti se děti seznamují s hudebními nástroji. *Seznamte se s muzikanty* je projekt, který umožňuje dětem prohlédnout si, poslechnout si, ale také vyzkoušet si různé hudební nástroje, které muzikanti s sebou přivezou z České republiky. V prvním roce projektu se dětem

²⁴ <http://www.csbh-brusel.be>

²⁵ <http://www.csbh-brusel.be/krajanek>

představil fagot a flétna, v loňském roce zastupoval symfonický orchestr hoboje a klarinet.

České děti v zahraničí nejsou ochuzeny ani o česká divadelní představení. ČŠBH Brusel se totiž podílela na mezinárodním loutkovém festivalu pro děti a mládež v královském loutkovém divadle Théâtre Royal du Peruchet, kde se představila divadla nejen z České republiky, ale také z Portugalska, Francie a Itálie. Českou republiku zastupovalo Naivní Divadlo Liberec se svými představeními *Jak chodil Kuba za Markytou* a *Tři přadleny*.

Český jazyk a literatura, hudební workshopy, dramatická a folklorní průprava bohatě zaplňují školní rok žákům. Nabítený program ale také nabízí sportovní vyžití. Na konci loňského školního roku ČŠBH Brusel připravila spolu se zástupkyní Olympijského výboru v Bruselu pět sportovních disciplín, v nichž si žáci vyzkoušeli svou rychlost, šikovnost a obratnost.

Výuka českého jazyka probíhá na běžných základních školách v České republice s učebnicí češtiny ve školní lavici. Jelikož ale děti v Bruselu takové vyučování zažívají pět dnů v týdnu, víkendová škola pro ně musí být něčím jiná. Za nejdůležitější ČŠBH Brusel pokládá, aby měly děti bohatou slovní zásobu a aby je čeština bavila, proto využívá různých příležitostí, jak pro žáky český jazyk zatraktivnit. Pokud by se jej učili pouze ve škole klasickým způsobem a brali jej jako povinnost, nemuseli by v něm najít zálibu, dokonce by vůči jeho používání mohli mít averzi. Nadstavbové projekty a aktivity umožňují dětem, aby češtinu používaly nejen ve školním prostředí, ale také v prostředí, které jim to školní vůbec nepřipomíná.

Každý školní rok je pravidelně zakončován besídkou, v níž představují všechny předškolní i školní skupiny to, co si pro rodiče připravily. Ať už se jedná o hudební vystoupení, přednes nebo hraní divadla.

3 SPECIFIKA LITERÁRNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ ŠKOLE BEZ HRANIC BRUSEL

Literární výchova v České škole bez hranic Brusel se realizuje v malé míře v každotýdenní výuce, ale speciální důraz je kladen na literární dílny konající se jedenkrát za měsíc s klasickou čtyřhodinovou dotací. Princip literárních dílen (čtenářských dílen, dílen čtení) je blíže popsán v následující kapitole.

Ve školním roce 2014/2015 proběhla v ČŠBH Brusel první literární dílna. Každá literární dílna obnáší jiné texty a jinou práci s nimi, proto teď blíže přiblížíme jednotlivé čtenářské dílny, které v tomto roce škola pro své žáky připravila.

3.1 Literární dílna s kašpárkem Pimprle

Podobně jako bylo v kapitole 1.5 Společné projekty ČŠBH popsán projekt *Létající Líza* z roku 2011, v roce 2014 navázal na *Lízu* kašpárek Pimprle s podobným posláním. Žáci se mají nejen zamyslet nad místem, kde sami žijí, ale také ho umět představit žákům z jiných měst a zemí. Zároveň se dozvídají spoustu zajímavých informací z místa, odkud kašpárek přicestoval. Loutka kašpárka Pimprle putuje mezi Českými školami bez hranic a žáci jí představují a ukazují to nejzajímavější a nejznámější ze svého města. Pak napíší společně dopis a s příloženými fotografiemi vyšlou kašpárka Pimprle do jiné školy v jiném státě. Konkrétně v Bruselu se děti rozpovídaly o Manneken Pis („čůrající chlapeček“), historickém náměstí Grand Place, o katedrále svatého Michala a Guduly, která svým vzhledem připomíná notoricky známou katedrálu Notre Dame v Paříži. Dále o architektonicky jedinečné stavbě Atomiu, o nezaměnitelných čokoládových pralínkách nebo o dětském hrdinovi Tintinovi, jednom z nejznámějších komiksových postav na světě pocházejícím právě z Belgie. Nejznámějšími belgickými komiksovými postavami jsou pak Šmoulové, na které děti také nezapomněly.

V této literární dílně žáci procvičují zejména komunikační dovednosti, v nichž uplatňují geografické a kulturní znalosti, a zároveň je rozšiřují. Čtou dopis, který s sebou kašpárek Pimprle přivezl, a píše dopis nový pro jeho další cestu.

3.2 Literární a výtvarná dílna Egypt – v nitru pyramid

Listopadová literární dílna se nesla v duchu speciálním, protože Českou školu bez hranic Brusel navštívila česká spisovatelka Veronika Válková spolu s ilustrátorem svých knih Petrem Koplem. Veronika Válková, jakožto učitelka dějepisu, publikuje učebnice dějepisu, ale zároveň píše dobrodružnou beletrii pro děti, v níž uplatňuje svůj obor, a kombinuje tak četbu pro děti s naší historií. Hlavní hrdinkou jejích knih je dívka Bára, která se pomocí kouzelného atlasu dostává do minulosti, kde je svědkem skutečných soudobých událostí. Do Bruselu přijela autorka představit svoji knihu *Egypt – v nitru pyramid*. Nejprve probíhalo autorské čtení, při němž se žáci mimo jiné dozvěděli, co jsou to hieroglyfy, a zkoušeli také nějaké vytvořit.

Petr Kopl vysvětloval žákům, jak jsou ilustrace důležité, protože jim rozumí všichni bez ohledu na to, jakou řečí mluví. Následně děti kreslily emotikony, v nichž se snažily zachytit emoci strachu. Jako odměnu ti nejlepší získali knihu Veroniky Válkové, což pro žáky byla nejlepší motivace.

Pro děti byl velký zážitek poslouchat samotnou autorku knihy, jak jim klade na srdce důležitost slovní zásoby nejen pro práci spisovatele. Děti pak proto vzpomínaly na různé odstíny barev a na přirovnání, která se s barvami pojí, aby si rozšířili slovní zásobu.

Literární dílna se spisovatelkou sklídila u dětí velký úspěch. Žáci byli rádi, že se mohou s paní spisovatelkou a jejím ilustrátorem vyfotit a koupit si knihu domů i s věnováním. Můžeme tedy konstatovat, že tato dílna čtení splnila svůj účel, protože u dětí vzbudila zájem číst minimálně knihy autorky Veroniky Válkové, která v současné době spolupracuje hned s několika Českými školami bez hranic, kam jezdí představovat své knihy pro děti a mládež.

Veronika Válková byla natolik nadšena zájmem žáků o knihy s hrdinkou Bárou, že společně s nakladatelstvím Grada Publishing, a. s. vyhlásila speciální soutěž určenou pouze žákům ČŠBH Brusel o nejlepší povídku s tematikou Bářiných cest do minulosti, v níž by si děti vybraly, kam přesně do minulosti Bára cestuje a co tam prožije. Podmínkou účasti byla dvojjazyčnost pohádky, tzn. že ji žáci psali jak

v češtině, tak ve svém druhém mateřském jazyku. Nejlepší povídky byly ohodnoceny knihami autorky.²⁶

Na úspěšnost dílny navázal i ilustrátor Petr Kopl, který v prostorách ČŠBH Brusel uspořádal vernisáž svých obrazů. Zároveň si pro žáky připravil výtvarné workshopy, v nichž jim ukázal, jak se kreslí komiksy. Na závěr si žáci mohli komiksy koupit, aby si je mohli v klidu doma číst.

ČŠBH Brusel od první úspěšné dílny čtení se spisovatelkou Veronikou Válkovou využívá pravidelné návštěvy českých autorů a jejich předčítání žákům školy. Dalším autorem, který navštívil ČŠBH Brusel byl Pavel Brycz, který za svou knihu *Bílá paní na hlídání* získal Zlatou stuhu 2011 v kategorii nejlepší beletrie pro děti a mládež²⁷. V listopadu 2015 pak přijela žákům předčítat spisovatelka Ivona Březinová, jejíž tituly jsou žákům ČŠBH Brusel více než známé ze školní knihovny. Letošní dílna se spisovatelem se konala v únoru a jejím hostem byl Arnošt Goldflam.

3.3 Český prosinec

Prosincová literární dílna se nemůže nést v jiném duchu než duchu vánočním. Kromě povídání o tradicích a zvycích, které se udržují v českých rodinách, děti čtou příběhy o skutečném Mikuláši, kdo byl Ježíšek nebo Tři králové, proč se říká: „*Lucie noci upije a dne nepřidá*“ nebo co děláváme na svátek svaté Barbory. Děti sdělují, které z tradic udržují i oni ve svých domovech, případně doplňují další zvyky, ať už české, nebo zahraniční.

3.4 Noc s Andersenem

České školy bez hranic se zapojují do projektu českých knihoven, které pořádají Noc s Andersenem. V Česku děti přespávají v knihovnách, v Českých školách žáci přespávají přímo ve škole. ČŠBH Brusel pořádá tuto akci pro žáky každoročně. Na jaře roku 2015 škola uskutečnila hned dva víkendy s ohledem na přibývajícím počet žáků a také na věkové rozmezí účastníků.

²⁶ <http://www.csbh-brusel.be/novinky-detail/35-literarni-soutez-bariny-cesty-do-minulosti>

²⁷ <http://www.ibby.cz/index.php/zlata-stuha-historie/64-2010-zlata-stuha-vysledky>

Pro mladší žáky a předškoláky byla připravena literární dílna s dívkou Matyldou a drakem Ajdarem z knihy *Ajdar* íránské autorky Marjane Satrapi. Podrobněji viz 5.4 Literární dílna 4. Starší žáci se blíže seznámili s knihou J. R. R. Tolkiena *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Podrobněji viz 5.5 Literární dílna 5.

Hlavní aktivitou zůstává stále čtení a předčítání, nicméně žáci samostatně i ve skupinách tvoří a také hrají tematické hry, které se pojí k daným knihám.

3.5 Iva Procházková – Pět minut před večerí

Dvě literární dílny vycházely z knihy Ivy Procházkové *Pět minut před večerí*. Ačkoli je kniha poměrně útlá, obsahuje tolik zajímavých témat, se kterými se v literární dílně dá pracovat. V první polovině knihy hraje významnou roli matka, proto se pozornost může vztahovat k ní. V kombinaci se Dnem matek tak vzniká čtenářská dílna, jejímž středobodem se stává právě matka. Viz 5.2 Literární dílna 2.

V druhé polovině knihy se více řeší problém hrdinky, která je od narození slepá. Autorka popisuje běžné věci, jak si je slepé dítě představuje. Téma handicapu může být pro některé děti ne příliš blízké, protože se o něm často nemluví. V literární dílně nahlédnou pod pokličku toho, jak se slepý člověk asi cítí, resp. jaké to je nevidět při věcech, které děláme rutinně, např. při chůzi. Důležitou složkou dílny je dozvědět se, jak takovému člověku mohou pomoci sami žáci.

4 VYMEZENÍ POJMU DÍLNA ČTENÍ

Princip dílny čtení nebo čtenářské dílny nebo také literární dílny pochází z programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Dílna čtení společně s dílnou psaní a dílnou mluvení tvoří Systém praktické češtiny Miloše Šlapala, který se čtenářskými dílnami zabývá podrobněji.

Dílina čtení vznikla z potřeby rozvinout čtenářskou gramotnost u všech žáků. V dnešní době mají děti spoustu podnětů, jak trávit volný čas, a četba se z jejich zálib čím dál více vytrácí. Podle Miloše Šlapala „*dílina čtení prodlužuje dobu soustředění a zlepšuje koncentraci žáků*“.²⁸ Kromě jiného podporuje čtenářská dílna vztahy ve třídě, protože většina aktivit probíhá ve dvojici, trojici či větších skupinách, a žáci se musí naučit spolu kooperovat.

Ukázky v čítankách Šlapal nepovažuje za vhodné pro všechny žáky, protože rozdíly v jejich čtenářských dovednostech se zvětšují a pro méně zdatné čtenáře nemusí být texty v čítankách natolik přitažlivé, aby je přivedly ke čtenářství. Jednou z možných cest vymanění se z klasických hodin literatury může být právě dílna čtení, jejímž cílem je „*rozvíjení vědomého čtenářství a vytváření kladného vztahu k vlastní četbě a motivace pro celoživotní učení*“.²⁹ Čtenářská dílna by podle něj měla mít pevné místo v rozvrhu a měla by se objevovat pravidelně. Žáci by měli mít prostor číst alespoň 20 - 30 minut na souvislé čtení beletristické knihy ideálně dle vlastního výběru. Učitel by během tohoto tichého čtení měl s žáky také číst, aby bylo zřejmé, že je „součástí týmu“. Zároveň by měl učitel dbát na to, aby si žáci vybírali různé žánry, proto by měl výběr knihy zůstat na žácích, ale v rámci určitých kritérií. Aby byla dílna čtení efektivní, musí obsahovat také čtenářskou reakci – rozhovor o knize, vyplňování pracovních listů apod. Když se žáci s dílnou čtení seznamují, vyučující může dopředu určit, co přesně mají žáci v četbě své knihy sledovat, např. „Zaměřte se na prostředí, v němž se kniha odehrává.“ Po samostatné četbě žáci reflektují, co za danou dobu stihli přečíst, a v jakém prostředí se konkrétní úsek knihy odehrával. K tomu mohou navazovat další otázky typu: Kdo tam vystupoval? Jak se tam postava dostala? Co tam postava řeší? Apod.

²⁸ ŠLAPAL, M. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. 2007, 27, str. 13.

²⁹ ŠLAPAL, M. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. 2007, 27, str. 14.

Jakmile se žáci naučí provádět reflexi na základě nápovědných otázek, dokážou později reagovat i písemně formou jiných metod. Klasický čtenářský deník nepředstavuje ideální volbu, protože žáky svádí obsah knihy jednoduše opsat z internetu nebo z obálky knihy. Zápisy tak jsou příliš strojené a vůbec ne autentické. Miloš Šlapal nabízí učitelům variantu, jak přimět žáky, aby vytvářeli své vlastní zápisy. Vytváří jim osnovy, podle nichž žáci zpracují danou knihu tak, aby využili své poznatky získané během četby. Náročnost osnovy s každým vyšším ročníkem stoupá.

Základ čtenářské dílny spočívá ve čtení souvislé knihy. Žáci znají postavy, jejich charakter, vztahy, minulost, motivaci a snadněji se dostanou do děje, než je tomu v případě ukázek v čítankách. Žáci si nedokážou vytvořit emoční vazbu s obsahem pouhého úryvku knihy, u něhož nevědí, co mu předcházelo. Ne všechny děti mají možnost širokého výběru knih v domácím prostředí, proto by měla škola zajistit dostatečné množství atraktivních knih, které by povzbuzovaly žáky v četbě.

Prostředí, v němž čtenářská dílna probíhá, by mělo být pro žáky příjemné. Měli by mít možnost sedět např. na koberci nebo být opřeni o polštáře, aby mohla být navozena klidná atmosféra. Je vhodné, aby byl ve třídě nebo v místnosti, kde dílna čtení probíhá, prostor pro utvoření sezení v kruhu, v němž probíhají čtenářské reakce.

Možným úskalím čtenářské dílny, alespoň ze začátku jejího zařazení do výuky, může být nezájem ze strany žáků o delší souvislé čtení. Pokud jsou žáci nečtenáři, jejich nechuť ke čtení může být způsobena nevhodným výběrem knihy, proto by měl být učitel zprvu v tomto ohledu žákům nápomocný a také by měl mít připravenou širokou škálu zajímavých titulů.

5 METODICKÉ NÁVRHY PRO VÝUKU

V této části práce bude stěžejní ukázat modelové literární dílny České školy bez hranic Brusel aplikované v akademickém roce 2014/2015. Aby byly přínosné i pro běžné podmínky českých základních škol, jejich obsah byl upraven tak, aby těmto podmínkám odpovídal. Každá literární dílna byla koncipována jinak a pokaždé měla jiné zaměření, proto jejich rozmanitost umožňuje každému vyučujícímu vybrat si alespoň něco, co by mohlo být pro jeho výuku čtenářské dílny přínosné. Největší rozdíly nastanou v prostředí, ve kterém dílny probíhají, a především v počtu žáků, který je diametrálně odlišný v obou školách. Na klasické základní škole se množství žáků pohybuje kolem 25 a výše. České školy bez hranic mají kapacitu 10 žáků na třídu³⁰. Časové rozvržení aktivit, které je uvedeno u každé aktivity, je orientační. Je možné, že může docházet k různým časovým přesahům, a proto je vhodnější, pokud se nemusí vyučující držet přesně doby vyučovací hodiny, tedy 45 minut, ale literární dílny vést v bloku. Všechny uvedené metodické návrhy jsou vytvořeny tak, že zabírají 4 vyučovací hodiny. Jejich návaznost na sebe je natolik úzká, že by jejich rozdělením mohlo dojít k rozpadu kompatibilitosti čtenářské dílny.

Časy přestávek nejsou blíže časově specifikovány. Jejich délka závisí na možnostech jednotlivých škol či na uvážení vyučujících.

Organizace hodin v metodických návrzích se řídí modelem E-U-R.

5.1 Úvodní literární dílna

Cílem úvodní literární, případně čtenářské dílny je seznámit žáky s pravidly takové dílny. Co se od nich očekává a co naopak oni mohou očekávat od takové dílny čtení. Dále žáci navážou na konkrétní žánr, kterým bude pohádka, tedy žánr pro děti nejbližší. Zároveň je třeba se zorientovat i v jiných žánrech dětské literatury, což bude také obsahem úvodní dílny. Žáci ve čtenářské dílně nejen čtou, ale také plní úkoly k textům, sami tvoří text a celkově vyvíjejí větší aktivitu než v běžných literárních hodinách. Autorkou úvodní literární dílny je Mgr. Jana Detaille Nováková, externí vyučující ČŠBH Brusel, jejímž zaměřením byly především

³⁰ Kapacita žáků v ČŠBH Brusel.

literární dílny. Pro účely této diplomové práce byl plán dílny upraven její autorkou. Konkrétně se jedná o vytvoření celkového metodického návrhu včetně formulování výukových cílů, vytvoření pravidel dílny čtení, výběr žánrů knih použitých ve výuce, motivační úkol *Najdi 15 rozdílů*, otázky (4. a 5.) v pracovním listu k pohádce *Cena přátelství*, úkol *Skládání obrázků podle posloupnosti děje* a také nápovědy k vlastní tvorbě pohádky.

5.1.1 Plán čtenářské dílny číslo 1

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Seznámení se s dílnou čtení a jejími pravidly. Přehled žánrů dětské literatury. Klasická pohádka a její znaky.

Vzdělávací cíle:

Žák rozumí pojmu čtenář.

Žák chápe princip dílny čtení.

Žák je schopen vybrat si knihu na základě jejího žánru.

Žák dokáže knihu zhodnotit a doporučit.

Žák rozpozná znaky pohádky.

Žák pracuje s obrázkovou osnovou.

Žák vymyslí a napíše vlastní pohádku.

Metody: brainstorming, anketa, práce ve dvojici, hra, diskuze, samostatná práce, skupinová práce, tvůrčí psaní

Materiály a nutné vybavení hodiny: tabule, křídly/fixy, papír formátu A3, knihy různých žánrů, lepicí papírky s názvy žánrů (pohádka, pověst, dobrodružný příběh, bajka, sci-fi, fantasy, historický příběh), obrázky s hledáním rozdílů, text od Ivony Březinové *Pohádka* a text od Martiny Drijverové *Cena přátelství* + pracovní listy k těmto textům, rozstříhané obrázky pohádky *O perníkové chaloupce* pro každou dvojici, kartičky nápověd

Doba trvání hodiny: 4 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Předpokladem je, že se žáci prvně setkávají se čtenářskou dílnou a že se orientují v klasických pohádkách a v jejich postavách.

Organizace a struktura hodiny:

Zahájení – evokace. Evokaci tvoří představení dílny čtení, v níž jsou žáci seznámeni s pojmi *čtenář* a *dílna čtení*.

Představení dílny čtení

- a. **Brainstorming.** Učitel napíše na tabuli slovo „čtenář“. Děti říkají, co je k tomuto slovu napadá. Učitel následné asociace zapisuje na tabuli. Poté proběhne krátké povídání o zapsaných pojmech – co znamenají, kde se s nimi můžeme setkat apod.

Slova, která by neměla chybět: *kniha, spisovatel, ilustrátor, časopis, noviny, knihovna, knihkupectví, literatura*.

Doplňující otázka: Co znamená slovo *literatura*? Učitel jen jednoduše zformuluje pro představu žáků, že literatura je všechno, co kdy bylo napsáno pro potěšení nebo poučení člověka. (Časová dotace aktivity: 5 minut.)

- b. **Anketa.** Kdo si o sobě myslí, že je čtenář? Pokud se někdo z žáků nepřihlásí, učitel se zeptá, proč se žák nepovažuje za čtenáře. Pravděpodobně děti řeknou, že čtou nerady nebo že čtou málo. Učitel žáky upozorní, že se nejedná o nečtenáře nebo špatné čtenáře, ale že se jedná o tzv. nezkušené čtenáře. (5 minut)

- c. **Práce ve dvojici.** Děti píší na papír.

- **Úkol.** Vymyslete co nejvíce slov příbuzných slovu „čtenář“ (*číst, čtení, čítárna, čtečka, četba, čtenářství, čítanka, čtenářský, čitelný/čitelně, ...*). (10 minut)
- **Brainstorming.** Dílna čtení.

Nejprve se učitel zeptá žáků, co je to „dílna“? (Měl by je navést ke sloům *dělat, tvořit*.)

Co by pak znamenala „dílna čtení“? K čemu by mohla být dobrá? Co byste se chtěli v takové dílně naučit? (Děti opět píšou ve dvojici. Po uplynutí časového intervalu určeného pro tento úkol (5 minut), se dané nápady a náměty čtou nahlas. Na čem se žáci shodnou, případně co vymyslí dalšího, napíše učitel na velký papír formátu A3, který nalepí na konci hodiny na zeď. Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 1 a 2, str. 67.)

(Např. umět si vybrat knížku; umět knihu doporučit kamarádovi; rozumět obrázkům, příběhům a novým slovům; umět si představit to, o čem čtu; poučit se o něčem novém nebo o sobě samém; vyprávět příběh; přednést básničku nebo zazpívat písničku; zahrát si divadlo; sám napsat pohádku nebo báseň; povídat si s kamarády o knihách/literatuře; napsat, o čem kniha byla ...) (10 minut)

Uvědomění si významu informací. Hlavní náplní této části dílny je určení pravidel dílny čtení, také správný výběr knihy na základě žánru a samotné čtení.

Pravidla dílny čtení a výběr správné knihy

d. **Pravidla literární dílny (dílny čtení).** Učitel žákům vysvětlí, že je třeba si určit nějaká pravidla, aby si dílnu všichni co nejvíce užili, a že je samozřejmé, aby tato pravidla všichni včetně učitele dodržovali. V ideálním případě by měl učitel pravidla dílny předložit tak, aby s nimi všichni souhlasili a necítili se tlačeni do jejich odsouhlasení. Pravidla dílny čtení byla převzata z Kritických listů³¹ (léto 2007) autora Miloše Šlapala a upravena autorkou práce tak, že byla převedena do první osoby plurálu. (10 minut)

Pozn.: Pravidla by neměla být v imperativním tvaru:

- 1. Čtete po celou dobu.*
- 2. Nikoho nevyrušujeme.*
- 3. Vybereme si knihu nebo text na čtení před začátkem čtenářské dílny.*
- 4. Během společného povídání si nasloucháme.*

³¹ ŠLAPAL, M. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. 2007, 27, str. 14.

5. Můžeme sedět pohodlně kdekoli ve třídě.

Přestávka

Děti se zamyslí nad možnými kritérii výběru knihy. Novým kritériem pro ně bude žánr. Seznámí se s několika základními žánry dětské literatury a zamyslí se nad tím, co by je u jednotlivých žánrů mohlo zaujmout.

a. **Minilekce.** Jak si vybrat tu správnou knihu? (20 minut)

- **Diskuze.** Podle čeho si čtenář může vybrat knihu? (Např. doporučení, tloušťka knihy, ilustrace; žánr.) Učitel se zeptá, zda děti znají pojem žánr, případně jaké žánry znají. Pro tuto chvíli má připraveno 7 knih různých žánrů (pohádka, pověst, dobrodružný příběh, bajka, sci-fi, fantasy a historický příběh). Ke každé knize krátce řekne, o čem je, aby motivoval žáky při jejich pozdějším výběru.
- **Přiřazování papírků s názvem žánru ke konkrétní knize.** Teprve nyní učitel vyjmenuje názvy žánrů a úkolem žáků je přiřadit je k jednotlivým titulům na základě toho, co o nich bylo v předešlých minutách řečeno. Učitel si před hodinou napíše na lepicí papírky názvy jednotlivých žánrů, které v tuto chvíli žáci vždy přilepí na obal dané knihy.
- **Plusy a mínusy.** Žáci přemítají, kterou knihu, resp. žánr si z předložených knih zvolí ke čtení. Učitel by měl zároveň motivovat tím, aby si žáci položili otázky typu: Co by se mi líbilo na tomto žánru/této knize? Co by se mi nelíbilo na tomto žánru/této knize?
- **Vybírání knihy.**

- #### b. **Samostatné čtení.** Žáci si vyberou z předložených knih tu, kterou budou potichu číst 20 minut. Mohou číst buď od začátku, nebo od jakékoli jiné části. Podmínkou je pouze čtení jedné knihy po celou dobu.

Reflexe čtenářské dílny. Reflexe spočívá v tom, že žáci během společného povídání přemítají nad výběrem knihy, kterou právě četli.

c. **Sdílení.** Čtenářské reakce probíhá formou diskuze a návodných otázek vyučujícího:

- Splnila kniha (žánr) mé očekávání? Proč ano, proč ne?
- O čem byl úryvek, který jsem četl/a?
- Co se mi na knize líbilo? Co se mi na knize nelíbilo?
- Čemu jsem neporozuměl/a?
- Komu bych knihu (ne)doporučil/a?

(5 minut)

Přestávka

Evokace. Evokace další části dílny přivede žáky k hlavnímu žánru – pohádce.

Pohádka

a. **Najdi 15 rozdílů.** Viz Příloha 4: Najdi 15 rozdílů, str. 68.

- Co je na obrázku? (*čarodějnice*)
- Odkud znáte čarodějnici? Kde se s ní můžete setkat? (*v pohádce*)

(5 minut)

b. **Brainstorming.** Co je to pohádka? (5 minut)

Uvědomění si významu informací. Cílem uvědomění si významu je především rozpoznat znaky pohádky.

c. **Vznik a znaky pohádky.** Jeden žák přečte nahlas text od Ivony Březinové - *Pohádka* (viz Příloha 5: Pohádka a její znaky, str. 69) a ostatní sledují. Poté každý samostatně potvrdí či vyvrátí tvrzení pod textem. Následuje společná kontrola. Kde žáci odpověděli záporně, opraví větu tak, aby byla správně. (15 minut)

d. **Společné čtení pohádky *Cena přátelství*.** Viz Příloha 6: Pohádka *Cena přátelství*, str. 74. Po přečtení žáci opět samostatně odpoví na otázky

v pracovním listu. Po kontrole učitel pokládá doplňující otázky:

- Jaká postava v této pohádce chybí? (*nadpřirozená bytost*)
- Znáte nějaký jiný žánr, na jehož konci bývá poučení? (*bajka*)
- O jakých dalších lidských vlastnostech mohou pohádky vyprávět? (*odvaha, závist, pýcha, neposlušnost ...*) (15 minut)

- e. **Shrnutí znaků pohádky.** Žáci mají za úkol napsat ve skupině po 4 – 5 alespoň 3 znaky pohádky. (*Např. bezčasí, pohádková postava, vítězství dobra nad zlem, ponaučení, kouzla ...*) (5 minut)

Přestávka

Reflexe. Závěr je určen několika typům úkolů. Nejprve žáci převypravují pohádku podle obrázkové osnovy, poté přemýšlejí nad tím, jakou pohádkovou bytostí by chtěli být oni sami, a tuto čtenářskou dílnu zakončí tvůrčím psaním, v němž uplatní právě naučené znaky pohádky.

- a. **Skládání obrázků podle posloupnosti děje.** Učitel rozdává do dvojice nastříhané kartičky se známou pohádkou O perníkové chaloupce. Známa pohádka je vybrána z toho důvodu, aby bylo pro děti jednodušší ji seřadit správně chronologicky. Následně proběhne kontrola, zda žáci pohádku seřadili správně, a poté vyprávění pohádky dle obrázkové osnovy. Každý žák řekne vždy jednu větu a další na něj bude navazovat. Viz Příloha 7: Obrázková pohádka, str. 76. (15 minut)
- b. **Jakou pohádkovou bytostí byste chtěli být? Proč?** Děti dostanou za úkol si promyslet, jakou pohádkovou bytostí by chtěli být a proč, pak si sdělí navzájem ve dvojici. Učitel se zeptá např. 2 dětí na to, co říkal jejich kamarád. (7 minut)
- c. **Vymýšlení vlastní pohádky.** Posledním úkolem je tvůrčí psaní. Pro usnadnění úkolu si žáci vylosují vždy jednu nápovědu (viz Příloha 8: Kartičky nápověd, str. 77), buď vlastnost, postavu, předmět, nebo místo, které musí ve své pohádce použít. Dokončení pohádky dostanou za domácí úkol, pokud ji nestihnou ve škole. (23 minut a více)

5.2 Literární dílna 2

Druhá literární dílna je zaměřena na Den matek. V knize, ze které se v této čtenářské dílně vychází (Iva Procházková – *Pět minut před večeří*), sice vystupuje dítě a otec, ale přesto zde hraje významnou roli matka. Opět je zde stěžejní četba a především porozumění textu. Nicméně jsou zde zařazeny i relaxační prvky a tvořivá činnost. Námět druhé literární dílny vytvořila Mgr. Jana Detaille Nováková. Pro účely této diplomové práce byl plán dílny upraven autorkou práce. Kromě celkového metodického návrhu autorka zařadila na úvod hodiny samostatnou četbu a k ní kontrolní otázky, vytvořila příklady vět využitelných v tiché poště, vybrala básně o maminkách a vymyslela tvorbu přání ke Dni matek a tvorbu výrobku ke Dni matek.

Obsah knihy: Pět minut před večeří je doba, kdy maminka připravuje večeři, a malá Babeta si s tatínkem zkracují čas povídáním. Babeta má nejraději příběh o tom, jak se tatínek s maminou poznali. V první polovině knihy se čtenáři dovídají o příběhu těhotné kadeřnice, která každý den vyhlíží poštovního doručovatele, protože čeká důležitý dopis. Až konečně dopis dorazí, kadeřnice je velmi nešťastná, protože se v něm dočte, že otec jejího miminka odjíždí do Brazílie. Poštovní doručovatel se jí začne dvořit, nakonec si ji vezme a očekávají narození dcery Babety.

5.2.1 Plán čtenářské dílny číslo 2

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Samostatná četba. Vysuzování a čtení s předvídáním textu. Tvorba přání.

Vzdělávací cíle:

Žák dokáže rozvíjet svou fantazii.

Žák formuluje své myšlenky.

Žák je schopen porozumět čtenému.

Metody: čtení s předvídáním, diskuze, samostatná práce, hra

Materiály a nutné vybavení hodiny: kniha Pět minut před večeří Ivy Procházkové, texty knihy Pět minut před večeří (strany 4 - 11), tabulky předpovědí, papíry s básničkami, barevné papíry, fixy, pastelky, lepidla, nůžky

Doba trvání hodiny: 4 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Nejsou vyžadovány žádné vstupní informace.

Organizace a struktura hodiny:

Zahájení: Samostatná četba vlastní knihy

Hlavním smyslem čtenářských dílen je četba. Učitel není schopen zcela podchytit, kolik dětí doma reálně čte a kolik ne. Proto je dobré chtít po žácích, aby si knihu, kterou čtou doma, přinesli s sebou do školy a zde jim dát prostor pro čtení. Zároveň učitel získá zpětnou vazbu, zda děti vnímají to, co čtou. Je vhodné nechat dostatečný časový prostor na četbu – alespoň 20 minut. Následné otázky učitel pokládá v neformálním rozsazení, ideálně v kruhu. Celková doba aktivity: 30 minut.

- Jakou knihu čtete?
- Jak se jmenuje hlavní hrdina, případně vedlejší postavy?
- Kde se příběh odehrává?
- Co se stalo?

Evokace. Evokace se zaměřuje na předvídání před samotným čtením textu včetně krátké diskuze vycházející z vlastní zkušenosti žáků. (15 minut)

a. **Vysuzování.** Žáci se zamyslí a budou se snažit předvídat, o čem kniha bude na základě:

- **obrázku:** Kdo je na obrázku? Jaký je mezi nimi asi vztah?
- **názvu knihy:** Proč se tak kniha asi jmenuje? Jakou bude mít název knihy souvislost s postavami na jejím obalu?

b. **Předčítání.** Učitel předčítá žákům první stranu knihy (str. 3 v knize), kde se dovídáme, že Babeta a tatínek čekají na večeří, čímž se potvrdí či vyvrátí předchozí předpoklady.

- **Diskuze.** Stalo se vám někdy doma, že jste měli velký hlad, ale večeře ještě nebyla hotová? Co vy sami děláte, když čekáte na večeři? Jak byste se mohli zabavit?

Přestávka

Uvědomění si významu informací. V rámci uvědomění si významu je použita metoda čtení s předvídáním, která nutí žáky zamýšlet se nad tím, co čtou, a zejména tomu porozumět. Uplatňují zde racionální myšlení, fantazii, argumentaci i umění vybrat podstatnou část textu a shrnout text do několika bodů.

a. Čtení s předvídáním textu

Důležité je, aby děti znaly metodu čtení s předvídáním. Pokud ji neznají, je třeba jim ji pořádně vysvětlit, aby věděli, co se od nich očekává a co vůbec mají dělat. Každý, případně dvojice (dle možností) obdrží texty z knihy Ivy Procházkové od strany 4 po stranu 11. Text je třeba rozdělit na části a velmi vhodné je, aby po každé části proběhla společná zpětná vazba. Jelikož někteří žáci čtou rychleji a jiní zase pomaleji, je také třeba zařadit úkol pro rychlejší čtenáře, aby nezískali prostor se nudit a případně vyrušovat ostatní. Viz níže. Nejprve žáci predikují, jak bude příběh pokračovat poté, co si vyslechli jeho začátek. Doporučujeme udělat společně nahlas, aby opravdu všichni věděli, jaký je jejich úkol, tím spíše, pokud se s touto metodou setkávají prvně. Zapisují si ovšem už jednotlivě. Je to dobré proto, aby se naučili formulovat své myšlenky v souvislých větách, aby otevřeli mysl své fantazii a aby se učili zdůvodňovat své myšlenky. Třetí sloupec tabulky vyplňují až po přečtení dané části textu. První část textu strany 4 – 5, druhá část textu strany 6 – 7 a třetí část textu strany 8 – 9. Po přečtení první a dále každé další části proběhne diskuze odvíjející se od otázek v tabulce. Začíná se třetí otázkou z předchozí části, tedy jak příběh skutečně pokračoval následována otázkou první a druhou atd. Časově je tato aktivita poměrně náročná, ale je zároveň velmi účinná. Tabulka předpovědí - viz Příloha 9: Tabulka předpovědí, str. 78. Po tomto úkolu se společně nahlas přečtou strany 10 a 11. (45 minut)

Úkol pro rychlé čtenáře – vysvětlení metafor: Pokuste se písemně vysvětlit věty z textu:

- *Tatínek zamrká, aby setřásl ospalost, která se mu věší na víčka.*
- *Velká brána nemocnice je oba spolkla. Nejspíš jí moc nechutnali, protože je za několik dní zase vyplivla.*

Přestávka

Na začátku další hodiny by měla nejprve proběhnout kontrola úkolu pro rychlé čtenáře tak, že si význam vět řeknou všichni společně, tedy i ti, kteří nestihli vysvětlit dané metafory písemně. (7 minut)

Reflexe. Nejdříve proběhne krátká diskuze k předcházejícímu čtení. Dalšími aktivitami jsou relaxační hry a nakonec tvořivá činnost se zaměřením na Den matek, při nichž se žáci mimo jiné učí krátké básně.

a. **Sdílení.** Otázky k diskuzi:

- Vyvíjel se příběh tak, jak jste očekávali? V čem ano/ne?
- Používáte předvídání někdy sami při čtení? Mohlo by vám předvídání pomoci v porozumění textu? Jak? (např. *více se na čtení soustředit, zaměřit se na to nejdůležitější ...*) (12 minut)

b. **Hra – tichá pošta.** Hra je zde zařazena jako relaxační prvek. Tichá pošta byla vybrána z toho důvodu, že otec v knize pracuje jako poštovní doručovatel. Podle počtu dětí se utvoří 2 – 3 skupinky. Všichni si sednou do kruhu a hrají tichou poštu. Věty ke hře:

- *Na západě severního města Jižní Ameriky vybuchla minulý týden v pondělí dopoledne sopka.*
- *Zaparkovali jsme na čísle 290 ve 3. patře nákupního centra v Drážďanech.*
- *Spousta lidí je velmi často zmatená z konfekčních velikostí oděvů.*

(13 minut)

- c. **Hra – převoz do nemocnice.** Skupiny po 5 musí přenést jednoho svého člena z jedné třídy do druhé dle dispozic (skrz případné překážky), nejrychlejší vyhrává např. sladkou odměnu v podobě pytlíku bonbonů. (13 minut)

Přestávka

- a. **Přání pro maminky ke Dni matek.** Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 3, str. 67. Žáci dostanou list s krátkými básničkami o mamince (Příloha 10: Básničky o mamince, str. 79). Nejprve se dané básničky přečtou nahlas, poté si každý žák vybere jednu, kterou se naučí zpaměti, a řekne ji svému spolužákovi vedle sebe. Dále si žáci vyberou buď stejnou báseň, jež se učili nazpaměť, nebo nějakou jinou, a tu pak přepíší do přání, které budou vyrábět ke Dni matek. Žáci si mohou vymyslet i vlastní báseň pro maminku, případně mohou napsat jiný vhodný text. (25 minut)
- b. **Dárek pro maminky.** Ve druhé části hodiny žáci budou tvořit pro maminky malý dárek, kterým je papírová zahrada tulipánů.³² (20 minut)

5.3 Literární dílna 3

Třetí literární dílna částečně navazuje na předchozí čtenářskou dílnu, a to zejména tím, že se pokračuje v četbě stejné knihy Ivy Procházkové *Pět minut před večerí*. V první části knihy je důraz kladen na osobu matky, ve druhé už na dětskou hrdinku, která je slepá. Tudíž hlavním tématem této dílny čtení je slepota a handicap jako takový. V četbě je použita nová metoda – metoda podvojného deníku. V další části literární dílny hraje větší roli téma handicapu. Žáci se s ním blíže seznamují, zároveň jsou zde použity opět relaxační prvky a tvořivá činnost. Třetí literární dílna vznikla z myšlenky Mgr. Jany Detaille Novákové. Pro účely této diplomové práce byl plán dílny upraven autorkou práce tak, aby vznikl jednotný metodický návrh. Autorka práce dále přidala předměty vhodné k poznávání hmatem a také uspořádala časové rozvržení posledních aktivit, resp. rozdělení žáků na dvě poloviny k efektivnějšímu plnění těchto aktivit.

³² Návod dostupný zde: <http://krokotak.com/2015/02/spring-bouquet-2/>.

Obsah knihy: Druhá polovina knihy, navazující na předchozí čtenářskou dílnu, začíná narozením Babety a zjištěním, že miminko nevidí. Babeta si ale ve své hlavě všechno představovala a viděla zcela zřetelně. Po nějaké době Babeta podstoupila operaci očí, aby viděla doopravdy, a všechno najednou vypadalo úplně jinak, než si předtím myslela.

5.3.1 Plán čtenářské dílny číslo 3

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Četba – téměř dvojitý zápisník. Téma handicapu – slepota. Malování strachu.

Vzdělávací cíle:

Žák čte s porozuměním textu.

Žák vytvoří plakát ke správné komunikaci s nevidomým člověkem.

Žák se snaží vcítit do nevidomého člověka formou her se zavázanýma očima.

Žák je připraven pomoci slepému člověku na ulici.

Metody: „dvojitý deník“, diskuze, skupinová práce, samostatná práce, hra

Materiály a nutné vybavení hodiny: kniha *Pět minut před večeří* Ivy Procházkové, texty knihy *Pět minut před večeří* (strany 13 - 23), test na pomoc slepému, nalepovací papírky na otázky a komentáře, barevné lepicí papírky na čelo, pytlíček s drobnými předměty (viz níže), šátek na zavázání očí, velký bílý papír formátu A1, fixy, pastelky, překážky vhodné pro překážkovou dráhu

Doba trvání hodiny: 4 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Nejsou vyžadovány žádné vstupní informace. Dokonce není nutná ani účast na předchozí čtenářské dílně, ačkoli se jedná o pokračování stejné knihy, protože tyto dvě dílny na sebe nijak systematicky nenasazují.

Organizace a struktura hodiny:

Evokace. Motivace do nové dílny čtení spočívá v metodě podvojného deníku, kdy žáci do vybraného úseku knihy píší své komentáře a otázky. Tato metoda je použita proto, aby žáci vnímali to, co právě čtou, a aby se nad daným textem zamysleli.

- a. **Četba.** Nejprve by se mělo ústně připomenout (ideálně kdyby si vzpomněli sami žáci), o čem byla první část knihy, která se četla v předchozí čtenářské dílně, aby se mohlo volně navázat četbou na straně 13. Každý má před sebou text. Čte se nahlas, při čtení se všichni střídají. Takto se čte až do strany 15 včetně. Po té budou mít žáci za úkol pokračovat ve čtení sami. Sami čtou až po stranu 20. Zároveň ale dostanou další úkol, protože každému učitel rozdá dva nalepovací papírky odlišných barev. Každý na tyto papírky napíše jeden komentář a jednu otázku k dané části textu.

- **Komentář:** Vyber a v textu označ zajímavou větu/myšlenku a napiš na papírek svůj komentář/názor (proč sis právě toto vybral/a, čím tě toto zaujalo).
- **Otázka:** Zamysli se a polož sám sobě otázku/nebo i jiným, která se vztahuje k obsahu textu. Nemusíš na ni znát odpověď.

Další částí je společné čtení vybrané pasáže textu a následně komentářů a otázek (případné hledání odpovědí).

Pokud zůstane čas, může se společně dočíst zbytek knihy. (45 minut)

Přestávka

Uvědomění si významu informací. Po přečtení dané části knihy si mohou žáci lépe navodit atmosféru slepoty, kterou trpěla hrdinka knihy, a mohou s ní dále pracovat v následujících aktivitách.

Slepota

- a. **Diskuze.** Co to znamená? Znáte někoho, kdo je slepý? Jak poznáte na ulici, že je někdo slepý? (5 minut)

- b. **Pomoc – test.** Jak pomoci slepému přejít přes silnici? Každý dostane test (viz Příloha 11: Test – Jak pomoci slepému při orientaci ve městě?, str. 81) a bude se snažit odpovědět na položené otázky. Následně se test vyhodnotí.³³ (10 minut)
- c. **Handicap - diskuze.** Co je to handicap? Jaké druhy postižení znáte? (*mentální x tělesné*) Jak k postižení může dojít? Co je to paralympiáda? Máte nějaké vlastní zkušenosti s handicapovaným člověkem? (10 minut)
- d. **Společná tvorba plakátu.** Dalším úkolem je tvorba plakátu, kde by byl ztvárněn modelový rozhovor s nevidomým. Pokud se dílny účastní velké množství dětí, může se tvorba plakátu rozdělit do dvou skupin. Poté by každá skupina svůj plakát prezentovala skupině druhé. (20 minut)

Přestávka

Reflexe. Následuje relaxační část čtenářské dílny, která má v žácích navodit pocit toho, jaké to je být nevidomý, resp. jak poznávat předměty, které nevidíme, a jak se orientovat v prostoru, který neznáme. Zároveň si tímto žáci utužují důvěru mezi sebou. Ideální případ by byl ten, pokud by byly k dispozici dvě učebny a dva vyučující a žáci byli rozděleni na dvě skupiny – jedna polovina by v jedné učebně poznávala předměty hmatem, druhá by procházela překážkovou dráhou. V půli hodiny by se skupiny vystřídaly.

- a. **Hra – poznávání předmětu hmatem.** Žáci sedí v kruhu a mezi nimi koluje pytlíček s různými drobnými předměty (např. kolík na prádlo, kancelářská spona, kolečko do vozíku, otvírák na lahve, mašlovačka, kávové zrna, otvírák na konzervy, palička od nanuku apod.). Žák, který je na řadě, má zavřené oči, vylosuje si jeden předmět a pouze hmatem hádá, o jaký předmět se jedná.
- b. **Hra – slovní navádění.** Žáci jsou rozděleni do dvojice. Jeden z dvojice má zavázané oči, druhý jej slovně naviguje, jak se dostat přes různé překážky

³³ Test byl vytvořen na základě webových stránek http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Komunikace/zasady_komunikace.html.

(židle, stoly apod.) do cíle (na druhou stranu učebny). Důležitější je přesnost než rychlost, tedy aby naváděný nenarazil do žádné překážky. Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 4, str. 67.

- Žáci budou rozděleni do dvojic na základě barevných lepicích papírků na čele. (Pokud bude dvojic více než různobarevných lepicích papírků, může učitel na papírky nakreslit např. tvary.) Jejich úkolem je utvořit dvojice bez mluvení a psaní – jako hluchoněmí.

Přestávka

- a. **Kreslení očima Babety - malování strachu.** Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 5, str. 67. Všichni si společně opět přečtou část o příšerách (str. 15 – 17 v knize). (15 minut)
 - a. Úkolem žáků je na základě přečteného textu si představit, z čeho by Babeta ještě mohla mít strach, a to pak namalovat. (15 minut)
 - b. Jak strach přemoci? Vypomoci si Harry Potterem, kde se svůj strach učili „zesměšňovat“. Druhý úkol žáků je pokusit se zesměšnit i svůj nakreslený strach. (15 minut)

5.4 Literární dílna 4

Specifikace čtvrté literární dílny spočívá v tom, že její obsah a motiv dané knihy odpovídá spíše mladšímu školnímu věku. Je více hravá a tím pro děti záživnější a zábavnější. Není zde opomenuto čtení, největší předpoklad čtenářské dílny. Jelikož kniha *Ajdar*, autorky Marjane Satrapi, čítá pouhých osmadvacet stran, a její přečtení zabere pouze chvíli, mají zde velkou úlohu doprovodné aktivity. Důležitou roli hraje zejména evokace, která rozhoduje o tom, zda bude téma pro žáky dostatečně zajímavé či nikoli. Pak samotné čtení, během něhož žáci zjišťují hlavní úkol zaměřený především na jejich fantazii. Mezi důležité části patří také relaxační momenty, další tvořivá činnost a samozřejmě reflexe. Hlavní téma celé dílny představují zvířata. Tvůrcem čtvrté literární dílny je Mgr. Dora Kocmanová, MSc, vyučující ČŠBH Brusel, která se zaměřuje na předškolní výchovu. Pro účely této

diplomové práce její autorka vytvořila metodický návrh.

Obsah knihy: Matylida žije v krásné zemi. Jednoho dne se ale přišlo zemětřesení, které způsobil drak Ajdar, a v zemi se všechno pomíchalo. Matylida tedy dostane od krále těžký úkol, a to vydat se za drakem Ajdarem a zjistit, co jej tak rozzlobilo a jak to může dát zpátky do pořádku.

5.4.1 Plán čtenářské dílny číslo 4

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Četba knihy Ajdar. Tvořivá činnost ve skupině – vymyšlená zvířata. Tvořivá samostatná činnost – papírová spirála.

Vzdělávací cíle:

Žák je ochoten pracovat ve skupině.

Žák tvoří vlastní smyšlené zvíře.

Žák samostatně vyrobí papírovou spirálu.

Metody: demonstrace/ukázka, skupinová práce, hra

Materiály a nutné vybavení hodiny: kniha Marjane Satrapi: *Ajdar* (buď má každý knihu, nebo do dvojice, pokud nejsou k dispozici knihy, tak zkopírovat texty alespoň do dvojice), velké papíry na tvorbu zvířat, velký papír na závěrečnou reflexi, vzor draka – spirála, nůžky, fixy, pastelky

Doba trvání hodiny: 4 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Nejsou vyžadovány žádné vstupní informace.

Organizace a struktura hodiny:

Evokace. Úvod literární dílny je založen na ukázce. Proto bychom tuto část hodiny měli nazvat spíše motivace než evokace, protože žáci se aktivně nepodílejí na její realizaci. Hlavní hrdinka přijde mezi děti a svou demonstrací má navodit správnou motivaci k následnému čtení.

- a. **Matyldina úvodní řeč.** První část hodiny je podána netradičně, kdy do třídy vejde „holčička“, která skáče přes švihadlo a uvádí žáky do děje. Viz Příloha 12: Matyldina úvodní řeč, str. 82. Kde je napsáno HOP, skočí Matylda přes švihadlo. (10 minut)

Uvědomění si významu informací. Po motivaci následuje hlavní část čtení.

- b. **Četba.** Jednu ze dvou hlavních aktivit této dílny představuje čtení. Během 30 minut se společně přečte celá kniha, takže budou žáci zcela v obraze, co se dělo a jak příběh pokračoval. (30 minut)

Přestávka

Uvědomění si významu informací. Žáci se při četbě dozvěděli, jak se pomíchala různá zvířata navzájem, tudíž mají představu, jakým způsobem vymýšlet další podobná zvířata, což je jednou z hlavních náplní této literární dílny.

- a. **Tvořivá činnost.** Žáci pracují ve dvojicích. Dvojice dostanou velký arch papíru, na který mají za úkol namalovat své vlastní pomíchané zvíře a napsat jeho jméno a popis jeho speciálních schopností. (60 minut)

Přestávka

Reflexe. Celá čtenářská dílna se nese ve zvířecím duchu, proto i zpětná vazba zůstává ve znamení zvířat. Nejprve žáci prezentují své výtvary, dále jsou zařazeny relaxační hry, tvořivá činnost – všechno opět ve zvířecím stylu. Nakonec důležitou roli hraje celková reflexe celé dílny.

- a. **Prezentace zvířat.** Prezentace zvířat probíhá tak, že každá dvojice ostatním ukáže a představí své vymyšlené zvíře. Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 6, str. 67. (20 minut)
- b. **Zvířecí rozcvička.** Součástí této literární dílny je i protažení těla. Zvířecí rozcvička spočívá v tom, že učitel předcvičuje tak, že s každým cvikem

představuje nějaké zvíře, např.: *Jsem kočka, mňau, takhle se protáhnu a válím se na sluníčku. Jsem veverka, skáču z větve na větev. Ted' jsem našla oříšek. Jsem kůň a proháním se po louce.* Apod. Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 7, str. 67. (15 minut)

- c. **Hra.** Žáci jsou rozděleni do různě početných skupin a dle pokynů učitele musí navzájem spolupracovat tak, aby na zemi zůstal určitý počet nohou a určitý počet rukou. Hra je zařazena jako relaxační prvek, ale zároveň nabádá ke komunikaci a spolupráci ve skupině a neméně ke koordinaci pohybů těla. (10 minut)

Přestávka

- a. **Tvorba papírového draka – spirála.** Žáci dostanou vzor (viz Příloha 13: Papírový drak - spirála, str. 83), který si nejprve vymalují a poté vystříhnou do spirály, kterou si později doma mohou pověsit např. na topení. (20 minut)
- b. **Společná reflexe.** Na závěr se uskuteční společná reflexe dílny na plakát, kde se všichni mohou vyjádřit k proběhnuté literární dílně. (15 minut)

5.5 Literární dílna 5

Hlavním námětem páté literární dílny je kniha J. R. R. Tolkiena *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Podobně jako u předcházející dílny zde učitel vystupuje jako postava. V tomto případě k žákům promlouvá Gandalf a snaží se je na začátku hodiny motivovat tak, aby je dostal do děje. Pátá dílna je zaměřena více na četbu samotnou, ale na druhou stranu se v ní objevují tvůrčí aktivity a také relaxační aktivity, které jsou vytvořeny tak, aby stále korespondovaly s dějem knihy. Na rozdíl od předchozích knih (*Pět minut před večeří* a *Ajdar*) není *Hobit* přečten celý, ale tato dílna čtení má motivovat žáky k tomu, aby si knihu dočetli sami doma. Koncept páté literární dílny vypracovala Mgr. Dora Kocmanová, MSc. Autorka této diplomové práce pozorováním zpracovala metodický návrh a veškeré komentáře k daným úkolům a vybrala texty z knihy, s nimiž se v celé dílně čtení pracuje.

Obsah knihy: Trpaslíci spolu s čarodějem Gandalfem a hobitem Bilbem vyrážejí za dobrodružstvím na Osamělou horu, kde střeží jejich ukradnutý poklad drak Šmak. Na cestě je čekají různá překvapení a záludné překážky. Hobit Bilbo ale nakonec pomůže trpaslíkům získat jejich ztracený poklad.

5.5.1 Plán čtenářské dílny číslo 5

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Četba knihy *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Tvořivá činnost ve skupině – vymýšlení hádanek. Tvůrčí psaní.

Vzdělávací cíle:

Žák je schopen vybrat podstatnou pasáž textu.

Žák vytvoří vlastní hádanku.

Žák použije fantazii při tvůrčím psaní.

Metody: skupinová práce, hra, tvůrčí psaní

Materiály a nutné vybavení hodiny: kniha J. R. R. Tolkiena: *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*, vybrané texty z knihy, velké papíry na tvorbu hádanek, papíry na tvůrčí psaní, psací potřeby, šátek na zavázání očí, plechovky (jedna červená), papírové koule z novin, koberec

Doba trvání hodiny: 4 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Nejsou vyžadovány žádné vstupní informace.

Organizace a struktura hodiny:

Evokace. Evokace je téměř totožná, jako byla evokace v předcházející literární dílně. Hlavním cílem je motivovat žáky k následující četbě a k plnění dalších úkolů.

- a. **Gandalfova úvodní řeč.** Učitel (Gandalf) vypráví žákům (trpaslíkům), že se vydají za dobrodružstvím a že cíl jejich cesty je ukradnutý poklad trpaslíků, který střeží drak Šmak na Osamělé hoře, a že je na této cestě čekají nejspíš

různé překážky a že se budou muset vypořádat s různými nástrahami navíc s nejasným koncem. (5 minut)

Uvědomění si významu informací. Četba je tentokrát rozdělena do skupin. Každá skupina čte jiný text. Není dáno, jestli předčítá skupině jeden její člen, nebo se členové ve čtení střídají. Podstatné je, aby všichni věděli, co hlavního se v jejich textu odehrálo, aby mohli navázat na další úkol.

- b. **Četba.** Žáci jsou rozděleni na 3 skupiny. Každá skupina dostane odlišný text, který na sebe navazuje. Jejich úkolem je svůj text pořádně nastudovat, aby byli schopni vlastními slovy říci, o čem byl jejich úryvek, a seznámit tak ostatní s jejich částí knihy. Viz Příloha 14: Pasáže textu pro skupiny, str. 84. (20 minut)

Reflexe. Reflexe vypovídá o tom, zda žáci porozuměli svému úryvku z knihy a jestli dokázali z textu vybrat nejdůležitější informace.

- c. **Prezentace textů.** Prezentace přečtených textů bude probíhat tak, že na učitelův úvodní text bude navazovat první skupina, která ovšem netuší, že je první. Musí to poznat na základě právě řečeného tak, že jejich text navazuje na učitelovu větu: „*Trpaslíci, Bilbo a Gandalf se vydali na cestu. Byla už noc, když tu náhle v dáli spatřili červené světlo...*“ Pokračuje tedy první skupina a dále obdobně zbylé 2 skupiny. (20 minut)

Přestávka

Evokace. Motivaci zde zajišťuje krátký úryvek z knihy, který vysvětluje význam další aktivity.

- a. **Četba.** Další hodina je započata krátkou společnou četbou o tom, jak si Glum a Bilbo dávají hádanky. Viz Příloha 15: Text z knihy - hádanky, str. 87. (5 minut)

Uvědomění si významu informací. Jednou z hlavních náplní této dílny je tvořivá činnost, v níž žáci navazují na předchozí motivaci.

- b. **Tvořivá činnost.** Děti jsou rozděleny do skupin po 3 – 4 žácích. Jejich úkolem je vymyslet vlastní hádanku, kterou by obelstili Gluma, aby mohl Bilbo uniknout. Hádanku doplní vhodnou ilustrací. Viz Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel, obr. 8, str. 67. (30 minut)

Reflexe. Reflexe spočívá v prezentaci vytvořeného.

- c. **Prezentace hádanek.** Žáci prezentují své hádanky před ostatními a ti se je snaží uhodnout. Pokud nevědí, může jim být nápomocna doprovodná ilustrace. (20 minut)

Přestávka

- a. **Četba.** Další hodina začíná společnou četbou a úryvkem o tom, jak Glum nahání Bilba. Bilbo se dostane k bráně, kde musí prokličkovat mezi skřety. Je sice díky prstenu neviditelný, ale skřetů je hodně a on se jim musí vyhnout. Viz Příloha 16: Text z knihy – únik skřetům, str. 89. (5 minut)
- b. **Hra – únik skřetům.** Učitel (v ideálním případě alespoň 2 učitelé) představuje skřety. Aby navodil pocit Bilbovi neviditelnosti, má zavázané oči šátkem. Úkolem žáků je dostat se přes učitele na druhou stranu třídy. Aby byla situace trochu ztížena, žáci chodí po 3 a musí se celou dobu držet za ruce. V tomto případě by bylo vhodné, aby zde byl nějaký nestranný „rozhodčí“, který by dohlížel na spravedlivou hru. Variantou může být, že rozhodčím je učitel a někteří žáci představují skřety a ostatní Bilba. (10 minut)
- c. **Četba.** Společně se přečte část knihy, kdy trpaslík uvízl v pavoučím kokonu. Viz Příloha 17: Text z knihy – záchrana trpaslíka z pavoučího kokonu, str. 90. (5 minut)
- d. **Hra – záchrana trpaslíka z pavoučího kokonu.** Na koberci uprostřed třídy je rozložen koberec s pyramidou plechovek – uprostřed se nachází jedna červená plechovka, která reprezentuje zajatého trpaslíka. Učitel (v ideálním

případě alespoň 2 učitelé) ztělesňuje pavouka, který hlídá svou kořist. Úkolem žáků je shodit červenou plechovku papírovými koulemi z novin tak, aby nevstoupili na koberec. Opět jsou rozděleni do skupin po 4 – 5 žácích (podle toho, kolik učitelů plechovky brání). Časový limit mají 3 minuty. Opět je možná varianta, kdy některé děti budou hrát pavouky a jiné zachránce trpaslíka. (20 minut)

Přestávka

- a. **Tvůrčí psaní.** Žáci mají za úkol napsat svou verzi pokračování příběhu na základě jednoho z předložených obrázků z knihy, viz Příloha 18: Obrázky z knihy, str. 91. Co následovalo? Jak dobytí pokladu dopadne? (30 minut)
- b. **Prezentace příběhů.** Žáci, kteří budou chtít přečíst, jak se podle nich bude příběh dále vyvíjet, mohou sdělit svůj názor ostatním. Na toto téma se může rozvinout i krátká diskuze. Na případné dotazy žáků, jak příběh skutečně dopadne, učitel takticky neodpovídá a odkazuje žáky k tomu, aby si knihu přečetli celou sami. (10 minut)

5.6 Literární dílna 6

Šestá literární dílna se poněkud vymyká dílnám předcházejícím, protože dosud nebyla realizována ani v České škole bez hranic Brusel. Vznikla na základě pozorování předchozích dílen čtení a předkládá návrh pro výuku na základě čtení rozdílných knih, nikoli jedné společné, jak tomu bylo v předchozích případech. Předpokladem je, že každý žák čte jinou knihu, kterou si s sebou do školy přinese. Pokud nemá žádnou knihu rozečtenou, měl by mít učitel připravenou zásobu zajímavých titulů. Rozdíl mezi touto čtenářskou dílnou a těmi ostatními také spočívá v tom, že její časová dotace je určena na tři vyučovací hodiny s tím, že může být rozdělena po 45 minutách, a může se na ni tedy navazovat jiný den. Autorka diplomové práce při tvorbě této dílny čerpala zejména z absolvovaného semináře

Dílna Zlaté čtení I. a II. (z knih českých i překladových) absolvovaného v rámci projektu Čtení a psaní ke kritickému myšlení.³⁴

Hlavním námětem dílny čtení je zaměření se na postavu, případně postavy z knihy, kterou každý žák čte. Kromě čtení budou žáci psát, kreslit a sdílet své zážitky z knihy.

5.6.1 Plán čtenářské dílny číslo 6

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Obsah čtenářské dílny: Zaměřeno na postavu.

Vzdělávací cíle:

Žák vyhledává v textu konkrétní informace.

Žák dokáže stručně shrnout obsah knihy.

Žák hodnotí chování postav z knihy.

Žák využívá svou fantazii při tvorbě postavy z knihy.

Metody: diskuze, metody vztahující se k četbě

Materiály a nutné vybavení hodiny: zásoba knih, pokud si žáci nepřinesou knihu vlastní; papíry, psací potřeby

Doba trvání hodiny: 3 x 45 minut

Vstupní informace – znalosti, dovednosti, postoje: Předpokladem je, že každý žák má doma rozečtenou knihu, kterou si s sebou přinese do literární dílny.

Organizace a struktura hodiny:

Evokace. V evokaci se žáci rozpovídají o svých knihách, budou se snažit stručně zachytit jejich obsah. Ostatní žáci budou hádat, o které knize je podle obalu knihy řeč. Před samotným čtením se dozvědí, co budou v textu pozorovat.

³⁴ Kurz se konal v Památníku národního písemnictví, Praha 1 dne 2. 8. 2016 a 4. 8. 2016. Lektorkou kurzu byla Mgr. Nina Rutová.

- a. **Hádej, která kniha je moje.** Před začátkem čtenářské dílny žáci odevzdají své knihy učiteli, který je všechny přinese na začátku dílny čtení. Všichni si sednou do kruhu a učitel rozprostře knihy dovnitř kruhu. Žáci nevědí, čí je která kniha. Jeden žák povídá o knize (nesmí použít název knihy ani co se nachází na její obálce), kterou má rozečtenou, a ostatní děti hádají, o které knize žák mluví. Může se vystřídat i více žáků podle toho, kolik času jim zabere uhodnout daný titul. (20 minut)
- b. **Před čtením.** Než začnou žáci číst, dá jim učitel instrukce, aby se soustředili na postavy, které v knize vystupují. (5 minut)

Uvědomění si významu informací. Stěžejní část čtenářské dílny, z níž budou žáci vycházet, je samotné čtení.

- c. **Četba.** Žáci samostatně čtou. Každý čte svou knihu, buď od jejího začátku, nebo od místa, kde ve čtení skončili. (20 minut)

Přestávka

Reflexe. Aktivita, které reflektují to, co žáci přečetli, se zaměřují na postavy z knih.

- a. **Po čtení.** Bezprostředně po čtení by žáci měli reflektovat, jaké postavy se v úryvku, který četli, objevovaly. Reflexe by měla probíhat v kruhu, aby měl každý prostor se vyjádřit a aby na sebe všichni viděli. (5 minut)
- b. **Diskuze.** Učitel pokládá žákům následující otázky:
 - Jaký problém řeší hlavní hrdina? Co bys mu poradil? Stalo se ti někdy něco podobného?
 - Setkává se hlavní hrdina s nějakým podobným problémem, který řešíte ve škole nebo doma?
 - Vyber si jednu postavu z knihy. V čem bys jednal/a stejně a v čem jinak než tato postava?
 - S kterým z hrdinů byste chtěli kamarádit a proč?

Odpovídat by měli všichni žáci. Ne všichni mohou z časových důvodů odpovědět na všechno. Úkolem učitele je, aby dal prostor všem žákům, nejen těm, kteří se hlásí. (15 minut)

- c. **Červená karta.** Žáci si vyberou jednu postavu z knihy a vystaví jí červenou kartu za její chování. Jejich úkolem je říci, jaké její činy odsuzují, a následně je sdělit spolužákovi ve dvojici. Poté se učitel zeptá několika žáků, komu vystavil červenou kartu jejich spolužák. (10 minut)
- d. **Kufr.** Žáci si mají představit, že se chystají vstoupit do příběhu jako jedna z postav. Jejich úkolem je vymyslet, jaké věci si musí vzít s sebou a proč. Aby přemýšleli pečlivě, tak mají úkol ztížen tím, že budou s hrdiny jeden týden a nemají možnost se pro nic vrátit domů. Poté utvoří jinou dvojici, které řeknou, co je napadlo. Dále učitel opět vybere několik žáků, kteří všem sdělí, co si s sebou sbalí jejich kamarád. (10 minut)
- e. **Přání.** Žáci si do třetice vyberou nějakou postavu ze své knihy. Přemýšlejí, jaká tři přání by si postava vybrala, kdyby vylovila zlatou rybu. Poté odpovídají ve společném kruhu. (5 minut)

Přestávka

- a. **Zavřená kniha.** Úkolem žáků je vybrat si postavu z knihy a představit si, že tato postava zažívá dobrodružství, která nejsou v knize popsána a odehrávají se ve chvíli, kdy žáci knihu nečtou. Žáci mají napsat, co postava dělá a co zažívá během doby, kdy kniha zůstává zavřená. (15 minut)
- b. **Jak vypadá hlavní postava?** Žáci dávají podobu hlavnímu hrdinovi knihy, kterou čtou. Jejich úkolem je nakreslit, jak podle nich postava vypadá. (15 minut)
- c. **Dopis.** Žáci zakončí literární dílnu dopisem jedné z postav, v němž hrdinu utěší či povzbudí, nabídnou mu pomoc nebo mu s něčím poradí. (15 minut)

ZÁVĚR

Zvládat výuku v České škole bez hranic není jednoduché ani pro učitele, ani pro žáky. Žáci navštěvují svoji kmenovou školu pětikrát týdně, mají domácí úkoly a zabývají se různými volnočasovými aktivitami. V sobotu nebo v neděli, kdy mají ostatní děti volno, chodí do ČŠBH, kde tráví celé odpoledne a z níž odcházejí i v 17 hodin. Čtyři hodiny v kuse dohánějí to, co mají děti v České republice rozloženo do celého týdne. Přitom se soustředí celou dobu pouze na jednoho učitele a jejich koncentrace s přibývajícím časem upadá. V této škole navíc nedostávají známky, takže jejich motivace není mnohdy příliš velká. Některé děti tak berou Českou školu pouze jako další kroužek do jejich nabitých programů. Na učiteli je, aby jeho výuka představovala pro žáky něco speciálního, proto se škola snaží vytvářet programy a aktivity, které budou posilovat pozitivní přístup k českému jazyku a literatuře. České školy bez hranic kladou největší důraz na četbu, protože v ní vidí za prvé rozšiřování slovní zásoby a za druhé přijímání českého jazyka příjemnou formou. Děti ovšem ve velké míře nerady čtou v češtině. Úkolem České školy bez hranic je, aby v dětech vzbudila zájem o české čtení, a proto vznikly tzv. dílny čtení, které mají žáky aktivizovat v četbě.

Výsledkem této diplomové práce jsou předložené metodické návrhy pro takové čtenářské dílny, které mohou využít i pedagogové v českém prostředí čtenářských dílen. Celkem 5 metodických návrhů po 4 vyučovací hodiny a jeden tříhodinový metodický návrh nabízí žákům a učitelům čtenářské i doprovodné aktivity, jejichž cílem je probudit v žácích zájem o četbu. Mimo jiné tato diplomová práce seznamuje širší veřejnost s konceptem Českých škol bez hranic a jejich účelem a přibližuje prostředí a výuku v ČŠBH Brusel.

Při psaní byla využita osobní zkušenost autorky práce s výukovým prostředím v ČŠBH Brusel, kde vypožorovala průběh literárních dílen, které zpracovala do předložených metodických návrhů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

BALÍK, J. *Jaro, léto, podzim, zima*. Brno: Schneider, 1999. ISBN neuvedeno.

BŘEZINOVÁ, I. *Dětská encyklopedie*. Praha: Fragment, 2011. ISBN 978-80-253-1339-8.

CARDELLA, K. a ŠAFRÁNKOVÁ, K., ed. *Čteme s porozuměním každý den: 2. třída*. Dobříš: Šafrán, 2015. ISBN 978-80-905605-0-5.

DRIJVEROVÁ, M. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Praha: BRIO, 2001. ISBN 8086113426.

EVANS, M., MOORE J. E. a SORG L. *Píšeme příběh: 1.-3. třída*. Dobříš: Šafrán, 2013. ISBN 978-80-260-4185-6.

HALASOVÁ, J. *Sbírka říkadel a veršů obsahově rozdělených po měsících školního roku a tématech osnov k motivaci a doplnění učiva v 1. a 2. ročníku ZŠ*. Brno: Didaktis, 2002. ISBN 80-86285-72-3.

HAVRÁNEK, B., ed. *Slovník spisovného jazyka českého I. A-G*. Praha: Academia, 1989. ISBN neuvedeno.

HUBÁLKOVÁ, R. a ŠAFRÁNKOVÁ K. *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů pro žáky 5.-9. tříd: další nápady*. Dobříš: Šafrán, 2016. ISBN 978-80-905978-6-0.

HRUBÍN, F. *Dětem*. Praha: Albatros, 1985. ISBN neuvedeno.

KARLÍK, P. a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-7235-023-4.

KOPECKÁ, Z. *Hádanky od srdíčka*. Brno: CENTA, 2003. ISBN 80-903327-6-5.

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Systém hodnocení a sebehodnocení žáků. Zkušenosti z České republiky i Evropských škol*. Brno: MSD, 2011. ISBN 978-80-7392-169-9.

PROCHÁZKOVÁ, I. *Pět minut před večerí*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-731-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SATRAPI, M. *Ajdar*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1864-7.

ŠEBESTA, K. a VÁŇOVÁ K. *Čítanka: pro 3. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-863-9.

ŠLAPAL, M. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. 2007, 27, 13-20. ISSN 1214-5823.

TOLKIEN, J. R. R. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Praha: Odeon, 1991. Klub čtenářů (Odeon). ISBN neuvedeno.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BHATTACHARJEE, Y. Why Bilinguals Are Smarter. *New York Times: Sunday Review* [online]. New York: New York Times, 2012 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/03/18/opinion/sunday/the-benefits-of-bilingualism.html?emc=eta1>

DEMOVÁ, R. *Metodika. Dílna čtení*. [online]. Starý Jičín: Základní škola Starý Jičín, 2010 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://projekt21.cz/jazyk/metodiky/cteni>

GROSJEAN, F. Myths about bilingualism. *Francois Grosjean* [online]. 2010 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: http://www.francoisgrosjean.ch/myths_en.html

Jeux des differences. *Hellokids* [online]. The Netherlands: Orange Games, c2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://fr.hellokids.com/c_51030/jeux-en-ligne-gratuits/jeux-des-differences-en-ligne/sorcieres-sur-leur-balais

LABUSOVÁ, E. Když se doma mluví dvěma jazyky. *Stránky pro živou rodinu* [online]. 2002 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/kdyz_se_doma_mluvi.php

MICHÁLEK, M. Zásady komunikace a pomoci nevidomým. *Nevidomí mezi námi* [online]. Praha: Okamžik, c2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Komunikace/zasady_komunikace.html

Principy programu. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz/oprogramu.php>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha 2013. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

SÁRKÖZI, R. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. *Čtenářská gramotnost a projektové vyučování* [online]. 2010 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-zahranici/inovativni-programy-4>

Simultaneous Bilingualism. *Dual Language Learners* [online]. California, c2012 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <https://www.desiredresults.us/dll/simult.html>

Spring Bouquet. *Krokotak* [online]. Sofia: KROKOTAK EOOD, 2015 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://krokotak.com/2015/02/spring-bouquet-2/>

Tematický obraz: Vyprávěj pohádku: O perníkové chaloupce. *Barevné kamínky: Pro realizaci Rámcového vzdělávacího programu* [online]. Kroměříž: Barevné kamínky, c2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.hrajeme-si.cz/jednotlive-obrazy/26-tematicky-obraz-vypravej-pohadku-o-pernikove-chaloupce.html>

Vítězové Zlatá stuha za rok 2010. *International Board on Books for Young People* [online]. Praha: IBBY Czech Section, 2011. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.ibby.cz/index.php/zlata-stuha-historie/64-2010-zlata-stuha-vysledky>

Vzdělávací program Českých škol bez hranic pro předškolní a základní vzdělávání pro 1. a 2. stupeň [online]. Praha 2010. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.csbh.cz/sekundarni-odkazy/co-je-csbh/vzdelavaci-program-csbh>

DALŠÍ POUŽITÉ WEBOVÉ STRÁNKY

<http://csbh.cz/>

<http://www.csbh-brusel.be/>

<https://www.literacyworldwide.org/>

<https://www.rwctic.org/>

<http://kritickemysleni.cz/>

PŘÍSPĚVKY NA KONFERENCÍCH

VIII. Mezinárodní konference Českých škol bez hranic a spolupracujících institucí konaná 5. 8. 2016 v Národní technické knihovně v Praze.

ONDRAŠÍKOVÁ, T. *Česká centra – výuka češtiny v zahraničí, koncepce rozvoje jazykového vzdělávání*. Příspěvek na mezinárodní konferenci Heritage Schools and Diaspora. Senát Parlamentu České republiky v Praze dne 3. 8. 2015.

SLAVÍKOVÁ – BOUCHER, L. *Česká škola bez hranic. Výuka, principy*. Příspěvek na IV. mezinárodní konferenci ČŠBH v Praze ve dnech 27. a 28. 8. 2012.

SLAVÍKOVÁ – BOUCHER L. *České školy bez hranic – Heritage Schools, jejich přínos, úskalí jejich existence*. Příspěvek na mezinárodní konferenci Heritage Schools and Diaspora. Senát Parlamentu České republiky v Praze dne 3. 8. 2015.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Týdenní hodnocení pro starší žáky

Příloha 2: Osvědčení

Příloha 3: Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel

Příloha 4: Najdi 15 rozdílů

Příloha 5: Pohádka a její znaky

Příloha 6: Pohádka *Cena přátelství*

Příloha 7: Obrázková pohádka

Příloha 8: Kartičky nápověd

Příloha 9: Tabulka předpovědí

Příloha 10: Básničky o mamince

Příloha 11: Test – Jak pomoci slepému při orientaci ve městě?

Příloha 12: Matyldina úvodní řeč

Příloha 13: Papírový drak – spirála

Příloha 14: Pasáže textu pro skupiny

Příloha 15: Text z knihy – hádanky

Příloha 16: Text z knihy – únik skřetům

Příloha 17: Text z knihy – záchrana trpaslíka z pavoučího kokonu

Příloha 18: Obrázky z knihy

PŘÍLOHY

Příloha 1: Týdenní hodnocení pro starší žáky

JMÉNO:				
KRITÉRIUM	ANO	NE	NEVÍM	HODNOTÍ UČITEL
Dodržuji dohodnutá pravidla.				
Dnes jsem při hodině dával(a) pozor.				
Umím pomáhat ostatním.				
Udělal(a) jsem domácí úkoly.				
Když něco nevím, zeptám se.				
Čtu dobře.				
Rozumím tomu, co paní učitelka vysvětluje.				
Mluvím ve škole jen česky.				
Přišel/Přišla jsem včas do školy.				
Dnes mě výuka bavila.				

Příloha 2: Osvědčení

Škola..... Česká škola bez hranic Brusel

Stát:..... Belgie

Adresa:..... 150 - 152, Avenue Adolphe Buyl, 1050 Brusel

Ročník:..... 5..... Školní rok:..... 2014/2015

OSVĚDČENÍ

Jméno a příjmení: XXXXXXXXXX

Datum narození: XXXXXXXXXX

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA	HODNOTÍCÍ KRITÉRIA				
	ZCELA OVLÁDÁ, používá samostatně	TĚMĚŘ OVLÁDÁ, ovládá s pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ jen s pomocí	NEOVLÁDÁ, neosvojeno
<i>Komunikační a slohová výchova</i>					
V ústním ani v písemném projevu nepoužívá nepatřičné konstrukce z cizího jazyka. Nedokáže-li určitou skutečnost pojmenovat, opíše ji jinými slovy.	X				
Umí se vyjádřit srozumitelně včetně pečlivé výslovnosti.	X				
Rozumí pokynům učitele, dokáže používat běžné zdvořilostní fráze (pozdrav, omluva...), sdělit své potřeby, myšlenky, zážitky.	X				
Dodržuje základní hygienické návyky při psaní, píše čitelně a úhledně.	X				
<i>Jazyková výchova</i>					
Umí psát velkým tiskacím písmem a napsat číslice.	X				
Umí psát psacím písmem, písmena správně spojuje.	X				
Při psaní správně graficky ohraničí větu (velkým písmenem na začátku, vhodným znaménkem na konci).	X				
Jednoduše písemně zaznamenává své myšlenky.	X				

ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC

<i>Výchova ke čtenářství</i>	ZCELA OVLÁDÁ, používá samostatně	TÉMĚŘ OVLÁDÁ, ovládá s pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ jen s pomocí	NEOVLÁDÁ, neosvojeno
Čte nahlas jednoduché texty, vyhledává v nich požadované údaje.	X				
Recituje krátkou báseň.	X				
Stručně vyjádří své pocity z literárního textu (který sám přečetl nebo kterému naslouchal), podle ilustrací sám vypráví příběh.	X				
Zajímá se o četbu, čte texty z dětských časopisů nebo nenáročné dětské knihy. Umí jednoduše představit knihy, které má rád.	X				

POSTOJ K PRÁCI	ZCELA OVLÁDÁ, používá samostatně	TÉMĚŘ OVLÁDÁ, ovládá s pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ jen s pomocí	NEOVLÁDÁ, neosvojeno
Rozumí pokynům a řídí se jimi.	X				
Pracuje samostatně.	X				
Úkol dokončí v určeném čase.	X				
Plní domácí úkoly.		X			
POSTOJ K OSTATNÍM					
Zná zásady správného chování, respektuje ostatní, umí spolupracovat.	X				

VLASTIVĚDA	ZCELA OVLÁDÁ, používá samostatně	TÉMĚŘ OVLÁDÁ, ovládá s pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ	ČÁSTEČNĚ OVLÁDÁ jen s pomocí	NEOVLÁDÁ, neosvojeno
Zeměpis	X				
Dějepis	X				
Občanská výchova	X				

CELKOVÉ HODNOCENÍ PŘEDMĚTU ČESKÝ JAZYK A LITERATURA:

Zcela ovládá a používá samostatně

CELKOVÉ HODNOCENÍ PŘEDMĚTU VLASTIVĚDA:

Zcela ovládá a používá samostatně

Počet zameškaných hodin/v procentech	24/19 %
V Bruselu	Lektor/lektorka: Bc. Alžběta Trtková Mgr. Jana Detaille-Nováková - literární dílny
21. 6. 2015	Ředitelka: Ing. Dagmar Straková

Příloha 3 Fotografie z výukového prostředí ČŠBH Brusel

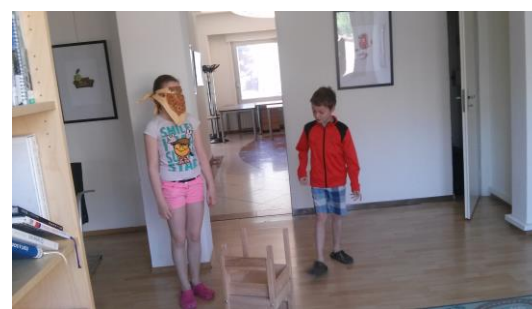
Obr. 1 Úvodní dílna čtení
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 2 Náplň čtenářské dílny
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 3 Tvorba přání a papírové dekorace
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 4 Hra – slovní navádění
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 5 Malování strachu
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 6 Smyšlená zvířata
Zdroj: Archiv autora.

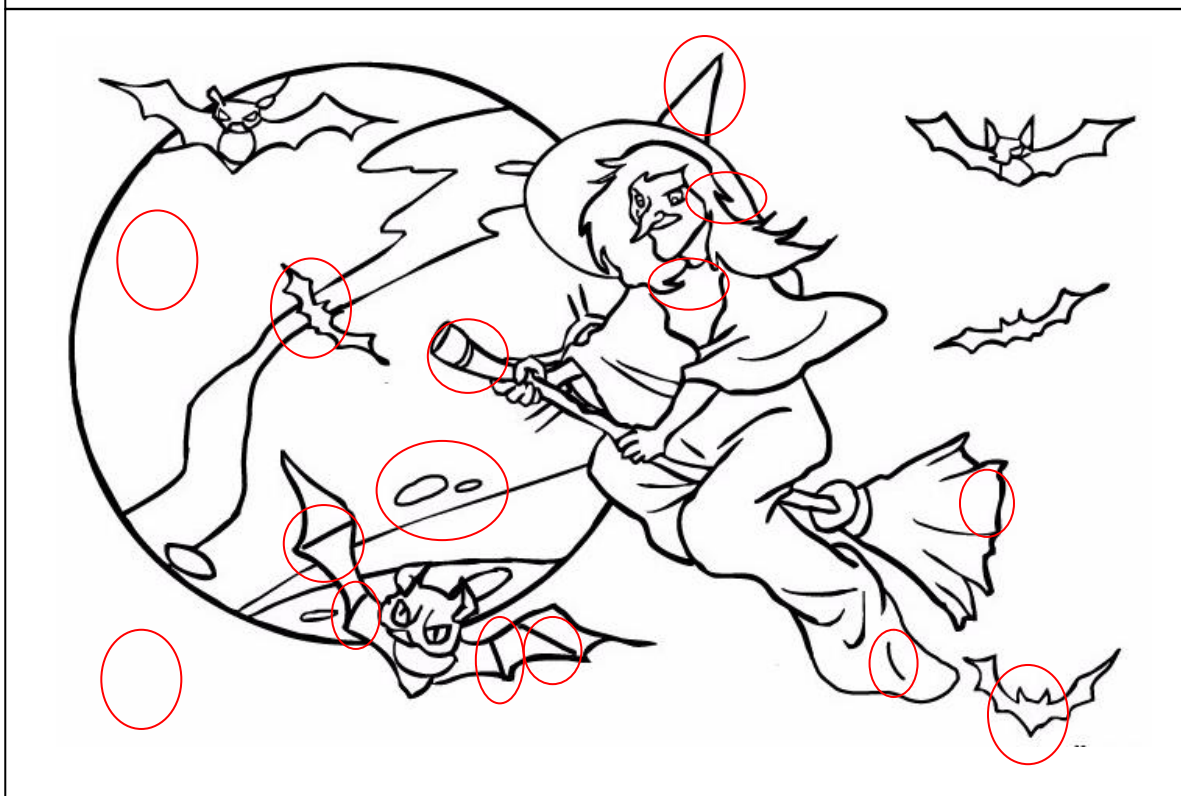

Obr. 7 Zvířecí rozvíčka
Zdroj: Archiv autora.

Obr. 8 Tvorba hádanek
Zdroj: Archiv autora.

Příloha 4: Najdi 15 rozdílů

DO POHÁDKY

1. Pozorně si přečti text a pak v tabulce zakroužkuj správné tvrzení.

Ivona Březinová

Pohádka

Pohádka je vyprávění, kde se skutečný svět mísí s nadpřirozeným.

Pohádky vznikly v dávných dobách, kdy nebyla televize, a dokonce ani knížky. Lidé si dlouhé večery krátili vyprávěním. Skutečné příběhy přibarvovali líčením příhod, v nichž vystupovaly nadpřirozené bytosti, jako víly, vodníci, obři, trpaslíci nebo několikahlaví draci.

Pohádky se ústním tradováním šířily do celého světa. Původně byly určeny dospělým, ale děti poslouchaly schované za pecí a oblíbily si je, protože v pohádkách dobro vždy vítězí nad zlem.

Lidová vyprávění později zapisovali sběratelé pohádek, a tak je dodnes můžeme číst například v knihách českého spisovatele Karla Jaromíra Erbena nebo spisovatelky Boženy Němcové. Vedle lidových pohádek mnoho autorů vymýšlí také pohádky nové, říkáme jim umělé.

Pohádky si dříve lidé vymýšleli a vypravovali mezi sebou.	Ano	Ne
Pohádky mívají často špatný konec.	Ano	Ne
Typickými postavami pohádek jsou: princezny, čarodějnice, skřítki, ...	Ano	Ne
Pohádky byly vždy jen pro děti.	Ano	Ne
Dnes už nevznikají žádné nové pohádky.	Ano	Ne

2. Přečti si pohádku *Cena přátelství* a odpověz na otázky:

1. Můžeme z textu přesně zjistit, kdy a kde se příběh stal?
2. O kom pohádka vypráví?
3. Vyplývá z pohádky nějaké ponaučení? Jaké?
4. Dokážeš si představit žít bez kamarádů? Proč ne?
5. Která jedna věta z textu vystihuje význam celé pohádky?
6. Které věty tvoří úvod pohádky a které pohádku uzavírají? Podtrhni je.
7. Jakými jinými větami pohádky obvykle začínají a končí? Uveď příklady.

3. Zahraj si na spisovatele a napiš svou vlastní pohádku. Použij v ní, co nejvíce znaků pohádky.

DO POHÁDKY

1. Pozorně si přečti text a pak v tabulce zakroužkuj správné tvrzení.

Ivona Březinová

Pohádka

Pohádka je vyprávění, kde se skutečný svět mísí s nadpřirozeným.

Pohádky vznikly v dávných dobách, kdy nebyla televize, a dokonce ani knížky. Lidé si dlouhé večery krátili vyprávěním. Skutečné příběhy přibarvovali líčením příhod, v nichž vystupovaly nadpřirozené bytosti, jako víly, vodníci, obři, trpaslíci nebo několikahlaví draci.

Pohádky se ústním tradováním šířily do celého světa. Původně byly určeny dospělým, ale děti poslouchaly schované za pecí a oblíbily si je, protože v pohádkách dobro vždy vítězí nad zlem.

Lidová vyprávění později zapisovali sběratelé pohádek, a tak je dodnes můžeme číst například v knihách českého spisovatele Karla Jaromíra Erbena nebo spisovatelky Boženy Němcové. Vedle lidových pohádek mnoho autorů vymýšlí také pohádky nové, říkáme jim umělé.

Pohádky si dříve lidé vymýšleli a vypravovali mezi sebou.	<i>Ano</i>	Ne
Pohádky mívají často špatný konec.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
Typickými postavami pohádek jsou: princezny, čarodějnice, skřítki, ...	<i>Ano</i>	Ne
Pohádky byly vždy jen pro děti.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
Dnes už nevznikají žádné nové pohádky.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>

2. Přečti si pohádku *Cena přátelství* a odpověz na otázky:

1. Můžeme z textu přesně zjistit, kdy a kde se příběh stal?

ne

2. O kom pohádka vypráví?

Pohádka vypráví o lakomci, který si všechny své peníze šetřil, až jej lidé obelstili, aby mu ukázali důležitější věci na světě, než jsou peníze.

3. Vyplývá z pohádky nějaké ponaučení? Jaké?

Není všechno zlato, co se třpytí.

4. Dokážeš si představit žít bez kamarádů? Proč ne?

Neměli bychom si s kým hrát, povídat, smát se, sdílet trampoty, ...

5. Která jedna věta z textu vystihuje význam celé pohádky?

„Nyní vím, že přátelství má větší cenu.“

6. Které věty tvoří úvod pohádky a které pohádku uzavírají? Podtrhni je.

Úvod: „Byl jeden velmi, ale velmi bohatý muž. Měl truhlu plnou zlatáků, které našetřil během svého života. Řekli byste, že to byl spokojený člověk – ale opak byl pravdou. Ten muž byl totiž lakomec. Z šetrnosti se ani neoženil, nevychoval děti. A šetřil dokonce i sám na sobě: oblečen chodil v hadrech, dům měl na spadnutí a každodenním jídlem pro něj byla jen hrstička rýže.“

Závěr: „Tak to skutečně udělal. Oženil se a po nějaké době se mu narodil syn, který se otci podobal jako vejce vejci. Muž žil šťastně se svými přáteli, ničeho mu nebylo líto pro ně, pro ženu i pro syna. Zcela zapomněl, jak kdysi lakota ovládala jeho mysl.“

7. Jakými jinými větami pohádky obvykle začínají a končí? Uveď příklady.

Žil byl..., Za devatero horami a devatero řekami..., Kdysi dávno ..., ... A žili spolu šťastně až do smrti. ... Jestli neumřeli, tak tam žijí dodnes.

Příloha 6: Pohádka *Cena přátelství*

Martina Drijverová

Cena přátelství

(indická pohádka)

Byl jeden velmi, ale velmi bohatý muž. Měl truhlu plnou zlatáků, které našetřil během svého života. Řekli byste, že to byl spokojený člověk – ale opak byl pravdou. Ten muž byl totiž lakomec. Z šetrnosti se ani neoženil, nevychoval děti. A šetřil dokonce i sám na sobě: oblečen chodil v hadrech, dům měl na spadnutí a každodenním jídlem pro něj byla jen hrstička rýže.

A celý jeho život ovládal strach, strašlivá hrůza, že o své peníze, jediné potěšení, přijde. Což kdyby jej někdo okradl?! Ani spát pro tu starost nemohl. Truhlu ukládal na nejrůznější místa, zakopával ji na zahradě, ale žádný úkryt se mu nejevil dostatečně bezpečný. Až jednou, při procházce do okolí města, objevil skálu a v ní malou jeskyňku. Vchod byl zarostlý hustým křovím, ani vidět ho nebylo.

„Konečně jsem našel dobrou skrýš!“ vykřikl lakomec. Navečer přinesl truhlu do jeskyně – a pak se na ni každý den chodil tajně dívat. Od té doby spal klidněji.

Ale klid netrval dlouho. Lidé z vesnice, kteří věděli, jak je bohatý, sledovali jeho kroky. Už dlouhou dobu přemýšleli, jak jej z lakoty vyléčit – vždyť jim usychal před očima!

Když zjistili, kam chodí, a slyšeli, jak se svými zlatáčky hovoří, uradili se a truhlu ze skrýše odnesli a schovali.

„To je konec mého života!“ nařikal lakomec, když zjistil, že jeho bohatství je pryč. „Tolik zlata jsem měl a nyní jsem žebrák!“

„Kdepak, předtím jsi byl chudák!“ odpověděl mu nejmoudřejší muž ze vsi. „Strach o zlato tě připravil o ženu i děti, lakota ti nedovolila radovat se z dobrého jídla a pití, ze společnosti přátel. Teď nemáš nic – pojď tedy mezi nás, my tě nasytíme, posedíš s námi, budeš poslouchat hudbu a zpěv, potěšíš se vyprávěním moudrých lidí. Tak zapomeneš na svůj žal.“

Šel tedy lakomec s lidmi do vsi. Pojedl, popovídal – a zjistil, že se mu otevřel nový svět. Za několik dní si našel přítele, pak se jeho srdci zalíbila pěkná žena. Ach, kdyby měl jen několik mincí ze svého pokladu, aby opravil dům a mohl se oženit! Pak by žil šťastně až do smrti.

„Toto přání se ti může splnit,“ řekl moudrý muž, když viděl, jakou změnou lakomec prošel, a přinesl mu jeho truhlu se zlatem.

„Nehněvej se na nás, že jsme ji před tebou ukrývali,“ omlouval se, „ale bylo to pro tvé dobro. Z tvého pokladu nezmizel jediný peníz.“

„Nezáleželo by mi už na tom,“ řekl vyléčený lakomec. „Nyní vím, že přátelství má větší cenu. Nechám si proto jen polovinu svého jmění, abych se mohl oženit, a druhou rozdám lidem ze vsi.“

Tak to skutečně udělal. Oženil se a po nějaké době se mu narodil syn, který se otci podobal jako vejce vejci. Muž žil šťastně se svými přáteli, ničeho mu nebylo líto pro ně, pro ženu i pro syna. Zcela zapomněl, jak kdysi lakota ovládala jeho mysl.

Příloha 8: Kartičky nápověd

PÝCHA	KOUZELNÁ HŮLKA	PRINCEZNA	ZÁMEK
ODVAHA	KOUZELNÝ PLÁŠŤ	ČARODĚJNICE	PODZÁMČÍ
ZÁVIST	KOUZELNÁ PÍŠŤALKA	DRAK	ZAČAROVANÝ LES
UMÍNĚNOST	KOUZELNÝ PRSTEN	ČERT	ZÁMECKÁ VĚŽ
DOBROSRDEČNOST	KOUZELNÝ STROM	VODNÍK	LES S LOUPEŽNÍKY
LENIVOST	ŽIVÁ VODA	KRÁL	STRAŠIDELNÝ HRAD
SKROMNOST	LÉTAJÍCÍ KOBEREK	DUCH	-
NEBOJÁCNOST	SEDMIMÍLOVÉ BOTY	KOUZELNÁ VÍLA	-

Příloha 9: Tabulka předpovědí

ČÁST TEXTU	Jak se podle vás bude příběh vyvíjet?	Proč si to myslíte?	Co se opravdu stalo?
Předvídaní před textem			
Po 1. části textu (str. 4-5)			
Po 2. části textu (str. 6-7)			
Po 3. části textu (str. 8-9)			

Příloha 10: Básničky o mamince

Slabikář po mámě

František Hrubín

To jsme byli ještě malí,
když maminky zpívaly:
„Spi, děťátko, houpy, hou!“
Dnes už zpíváme jim sami
za to, že tak rády s námi
sedí večer nad knihou.

To jsme byli ještě malí,
když maminky říkávaly:
„Čti, děťátko, a, be, ce!“
Dnes už mámě čteme sami,
oči letí nad stránkami
jako vážky po řece.

Slib

Zuzana Kopecká

Celé své srdíčko
chci ti dát, matičko!
Za tvou lásku,
za tvou starost
chci ti dělat
samou radost.

U maminky

Josef Brukner

Víte, jak prudce srdce tluče,
když pohladí vás maminka?
Když nás pak sevře do náruče,
hřeje to jako kamínka.

Maminka

Zuzana Kopecká

Spanilá jak růžička,
dala ti půl srdíčka.
Umí něžně pohladit,
v pravou chvíli poradit.
Jenom jednu každý má,
celý den se usmívá.
Už i měsíc, hvězdičky,
závidí ti hubičky.

Přání k svátku

Jindřich Balík

Hrej muziko
všechny noty,
pod linkou
i na lince.

Ať si prodřu
třeba boty,
běžím přát
své mamince.

Maminky

Josef Brukner

Víte, že každá maminka
bývala jednou malinká?
Den za dnem jako malý klíček
poporostla vždy o kousíček,
a dneska je z ní velká máma,
co se tu musí trápit s náma.

Mámin kolotoč

Jitka Halasová

Jestlipak si děti všímají,
co maminky pořád dělají?
Děti mají svoje prázdniny,
mamka nemá volné hodiny.
Nakupuje, hospodaří,
něco peče, pořád vaří,
pere, žehlí, zašívá,
při tom s námi povídá.

Do zaměstnání zas spěchá,
plno vzkazů pro nás nechá.
Odpoledne je pak zpět,
tváře rudé jako květ.
A zas peče, něco vaří,
nakupuje, hospodaří,
pere, žehlí, zašívá,
při tom s námi povídá...

Mamince k svátku

Jitka Halasová

Moje milá mámo,
přicházím ti přát,
abys každé ráno
mohla se hned smát,
abys všechny starosti
mohla odložit,
abys tady do sta let
s námi mohla žít!

Čím mamku potěším

Jitka Halasová

Čím mamku potěším?

Když si vše uklidím,
když nachystám do školy
všechny svoje úkoly.
Když pomohu v kuchyni
nebo vytřu v předsíni.
Když jí pěkně zazpívám
a řeknu jí: „Rád tě mám!“

Vonička pro maminku

Hana Vrbová

Maluji, maluji
zelené stonky
okaté macešky,
nosaté zvonky,
sukýnky kopretin
s běloučkým chmýřím,
koláče slunečnic,
bambulky jiřin,
červené třapce karafiátků.
přivoň si, maminko,
dám ti je k svátku.

Přání

Miloň Čepelka

Moje milá maminko,
dokud jsem byl miminko,
nedovedl jsem ti říci,
jak moc tě mám rád.

Dnes, když s přáním pospíchám,
zas se trochu ostýchám.
Schovávám se za kytici,
jdu ti zdraví přát.

Příloha 11: Test – Jak pomoci slepému při orientaci ve městě?

Zakroužkuj správnou odpověď.

1. Kdy pomáhám nevidomému člověku?
 - a. Vždy, když vidím, že se snaží přejít silnici.
 - b. Poté, co se jej zeptám, a on s pomocí souhlasí.
 - c. Pomáhám jen tehdy, když mě zastaví a o pomoc si řekne.

2. Jakým způsobem nevidomému pomůžu přejít silnici?
 - a. Pevně jej chytím za paži a táhnu jej správným směrem.
 - b. Chytím jej za ramena a navádím ho před sebou.
 - c. Nabídnu mu, aby se zavěsil do mé paže, a vydám se daným směrem tak, aby slepý cítil můj pohyb a mohl mě následovat.

3. Během cesty ...
 - a. upozorňuji, co přijde do cesty (schod, zatačka),
 - b. jej polituji, že je slepý,
 - c. mlčím, aby se mohl soustředit.

4. Má-li nevidomý vodícího psa ...
 - a. nikdy psa nekrmím,
 - b. nikdy na psa nevolám,
 - c. nikdy na psa nesahám.

5. Chce-li si nevidomý sednout v tramvaji ...
 - a. položím mu ruku na opěradlo volné sedačky,
 - b. rychle a beze slova uvolním své místo,
 - c. zatlačím nevidomého do sedačky.

Správné řešení: 1b, 2c, 3a, 4b, 5a.

Příloha 12: Matyldina úvodní řeč

Ahoj děti,

já jsem Matylda. A moc ráda skáču přes švihadlo. HOP.

Bydlím v zemi, která je moc krásná. Možná nejkrásnější na světě.

V té zemi bydlí i pan král. Ale je to úplně obyčejný král. Každé ráno si chodí sám do obchodu pro rohlíky k snídani. HOP.

V naší zemi žije také spousta zvířat: pejsci, kočky, myši, želvy, ... , žížaly, ... ptáci...

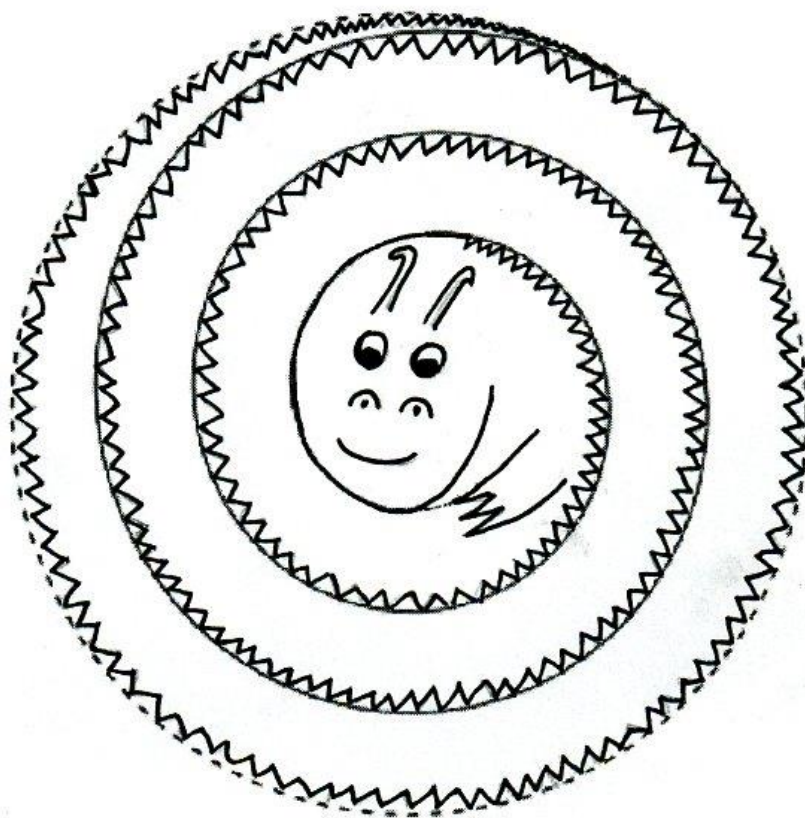
Ale jednoho dne se psi dali strachy do štěkání (HAF, HAF, VAUUU), ptáci vzlétli do výše a země se zatřásla (ZADUPAT) ... a všechno, co bylo na zemi, ve vzduchu nebo ve vodě, se pomíchalo. HOP.

Tak třeba pan král měl najednou tři oči, fotbalista jenom jednu nohu a paní prodavačka v obchodě zase měla 4 ruce. A vznikla nová zvířata, jaká v ZOO nikdo nikdy neviděl. HOP.

Jen mně se vůbec nic nestalo! Protože jsem zrovna skákala přes švihadlo - HOP - a byla jsem mezi nebem a zemí. HOP.

A tak jediná já jsem mohla jít naše království zachránit.

Příloha 13: Papírový drak – spirála

Příloha 14: Pasáže textu pro skupiny

„Koneckonců je nás čtrnáct.“ Na to dostali odpověď: „Ale kam se poděl Gandalf?“ Tuhle otázku opakovali všichni. Vtom se spustil lijavec ještě hůř než dosud a Oin s Gloinem se začali prát.

To rozhodlo. „Koneckonců mezi sebou máme lupiče,“ prohlásili trpaslíci, a tak vyrazili za světlem, vedouce poníky za uzdy (s patřičnou a náležitou opatrností). Přišli ke kopci a brzy se octli v lese. Pustili se do vršku, jenže nikde neviděli žádnou pořádnou stezku, která by mohla vést k nějakému domu či k hospodářství, a přes všechnu opatrnost se prodírali mezi stromy tmou jako v pytli s náramným šustěním a praštěním a vrzáním (a taky s náramným bručením a nadáváním).

Červené světlo náhle zazářilo velice jasně mezi kmeny stromů kousek před nimi.

„Teď je řada na lupiči,“ řekli a měli tím na mysli Bilba. „Musíte jít napřed a vyzkoumat všechno o tom světle, co je to zač, a jestli je docela bezpečné a neškodné,“ vyzval hobita Thorin. „Tak utíkejte a honem se vraťte, jestli je všechno v pořádku. Jestli ne, vraťte se, když to bude ve vaší moci! Když to nebude ve vaší moci, zahoukejte dvakrát jako sova pálená a jednou jako sýček, a my uděláme, co bude v naší moci.“

A tak se musel Bilbo vypravit, dřív než stačil vysvětlit, že neumí zahoukat ani jednou jako jakákoli sova, právě tak jako neumí létat jako netopýr. Ale hobiti se aspoň dovedou pohybovat lesem tiše, naprosto tiše. Taky se tím pyšní a Bilbo cestou nejednou ohrnul nos nad „kraválem těch trpaslíků“, jak se v duchu vyjádřil, třebaže si myslím, že vy ani já bychom si v takové větrné noci ničeho nevšimli, ani kdyby na krok od nás projela celá kavalkáda. Když teď Bilbo s hrdostí odborníka kráčet k červenému světlu, nebyla by nad tím nejspíš naježila vousy ani lasička.

A tak se přirozeně dostal rovnou až k ohni - byl to totiž opravdu oheň -, aniž někoho zburcoval. A uviděl tam tohle:

Kolem velikánského ohně z bukových polen seděly tři velikánské postavy. Na dlouhých prutech jako na rožních si opékaly kusy skopového a olizovaly si z prstů mastnotu. Náramně chutně to vonělo. Taky tam stál po ruce sud dobrého pití a postavy popíjely ze džbánů. Jenomže to byli zlobři – zlí obři. Očividně zlobři. To poznal i Bilbo, třebaže žil celkem v ústraní. Poznal to podle jejich ohromných těžkých obličejů, podle jejich velikosti i podle tvaru jejich nohou, a to se ani nezmiňujeme o jejich mluvě, která nebyla zdaleka salónní, zdaleka ne.

Trpaslíci slyšeli zdálky rámus, a když nějakou dobu čekali, až se Bilbo vrátí, nebo až zahouká jako sova, začali se jeden po druhém plížit ke světlu, co nejtíšeji dokázali. Jakmile zlobr Tom zahlédl Balina ve světle plamenů, strašlivě zařval.

„Pytel, Tome, honem!“ vykřikli, a dřív než Balin stačil pochopit, oč vlastně jde, už měl pytel přes hlavu a už byl v něm.

„Vono jich přijde ještě víc,“ prohlásil Tom, „nebo bysem se musel moc mejlit.“ Popadli pytle a čekali ve stínu. Pokaždé, když se přiblížil další trpaslík a překvapeně se zadíval na oheň, na převržené džbány a ohryzané skopové kosti, šup, a už měl ohavně páchnoucí pytel přes hlavu a už byl v něm. Brzy ležel Dvalin vedle Balina a Fili a Kili vedle sebe a Dori a Nori a Ori na jedné hromadě a Oin a Gloin a Bifur a Bofur a Bombur v jedné kupě nepříjemně blízko ohně.

„Todle jim dá za vyučenou!“ odfoukl si Tom, poněvadž Bifur a Bofur mu dali hodně práce a rvali se jako šílenci, jak to už trpaslíci dovedou, když se dostanou do úzkých.

Thorin přišel naposled – a nebyl zaskočen znenadání. Tušil už nějakou neplechu a nepotřeboval ani vidět nohy svých přátel čouhající z pytlů, aby pochopil, že něco není v pořádku. Zůstal stát ve stínu kus opodál a řekl si: „Co je to za šlamastyku? Kdo to tady chytá moje lidi?“

„Zlobří!“ ozval se Bilbo za jedním stromem. Na něho v tom rozruchu zapomněli. „Schovávají se s pytli v křoví.“

„A podívejme!“ prohlásil Thorin a skočil k ohni, dřív než se na něj mohli vrhnout. Popadl velkou větev, která na konci plápolala, a vrazil ten konec Bertovi do oka, než zlobr stačil uhnout. To ho na nějakou chvíli vyřadilo z boje. Bilbo dělal, co mohl. Chytil jednu Tomovu nohu – pokud to šlo, protože byla tlustá jako kmen stromu –, jenže odletěl jako čamrda až na vrchol nějakého křoví, když Tom kopnutím vmetl Thorinovi do obličeje jiskry.

Tom za to dostal větví do zubů a o jeden přední zub tím přišel. To vám tedy řeknu, že pořádně zavyl! Ale právě v tom okamžiku se za Thorinem objevil Vilda, šoupl mu pytel přes hlavu a stáhl mu ho až k prstům na nohách. Tak tedy boj skončil. Teď byli všichni v pěkné kaši: trpaslíci důkladně zavázaní v pytlích, a tři rozzuření zlobří (dva z nich navíc se spáleninami a pohmožděninami, na které se hned tak nezapomíná) seděli vedle nich a dohadovali se, jestli je mají pomalu opékat nebo je nedroboučko rozsekat a uvařit či si prostě na jednoho po druhém sednout a rozmačkat je tak na rosol, zatímco Bilbo trčel v křoví, s potřhanými šaty i kůží, a ze strachu, aby ho neuslyšeli, netroufal si ani pohnout.

„To nemá fazónu, píct je teďka, bude to trvat celou noc, ozval se nějaký hlas. Berta myslel, že Vildův.

„Nezačínej se zas hádat, Vildo,“ okřikl ho.

„Kdo se hádá?“ bránil se Vilda, který myslel, že to prve mluvil Berta.

„Ty se hádáš“ odsekl Berta.

„To seš teda lhář!“ ohradil se Vilda, a tak celá hádka začala znovu. Nakonec se rozhodli rozsekat trpaslíky nadroboučko a uvařit je. „Vařit je nemá fazónu!

Nemáme vodu, k pramenu je daleko a vůbec!“ řekl nějaký hlas. Berta a Vilda mysleli, že to promluvil Tom.

„Drž hubu!“ vyjeli na něj. „Nebo nebudeme hotoví nikdy. A pro tu vodu pudeš sám, esli eště cekneš!“

„Vy držte hubu!“ vrátil jim to Tom, který si myslel, že se prve ozval Vilda. A znovu vypukla celá hádka, ještě zuřivěji, než předtím, dokud se konečně nerozhodli sednout si na jeden pytel po druhém, rozmačkat trpaslíky a uvařit je až potom.

„Na koho si sednem jako na prvního?“ zeptal se nějaký hlas.

„Nejdřív na toho posledního,“ navrhl Berta. Myslel, že promluvil Tom.

„Nemluv sám pro sebe!“ doporučil mu Tom. „Ale esli se chceš sednout na toho prvního, tak si na něm sed! Kterej to je?“

„Ten s těma žlutejma fuseklema,“ řekl Berta.

„Blbost, ten se šedivýma fuseklema,“ řekl jakoby Vildův hlas.

„Já vím určitě, že se žlutejma,“ namítl Berta.

„No jo, se žlutejma,“ souhlasil Vilda.

„Tak co kecáš, že se šedivejma?“ utrl se na něj Berta.

„Nic takovýho sem neřek. To byl Tom.“

„Já? Nikdá!“ ohradil se Tom. „Tys to řek!“

„Dva proti jednomu, tak drž hubu!“ okřikl ho Berta.

„S kým to mluvíš?“ dopálil se Vilda.

„Hele nech toho!“ obořili se na něj zároveň Toms Bertou. „Noc utíká, tak dělejme, nebo nás tady stihne den!“

„Až vás tady stihne den, změníte se na kámen!“ prohlásil nějaký hlas, který zněl jako Vildův. Ale nebyl to Vildův hlas. Právě v tu chvíli se totiž nad kopcem objevily první paprsky úsvitu a v korunách stromů se mocně rozšveholili ptáci. Vilda už ze sebe nevypravil ani slůvko, protože zkameněl, zrovna když se shýbal, a Berta s Tomem se proměnili v balvany, zrovna když se po něm ohlédl. A tak tam stojí dodnes, protože zlobři, jak pravděpodobně víte, musí před rozedněním zpátky pod zem, nebo se promění v horninu, ze které jsou stvořeni a nikdy se už nepohnou.

„Výborně,“ pochválil si Gandalf. Tehdy Bilbo pochopil všechno. To čarodějův hlas udržoval zlobry v hádce a haštěření, dokud nepřišlo svítání a neskoncovalo s nimi.

Příloha 15: Text z knihy – hádanky

Když Bilbo otevřel oči, nevěděl, jestli je otevřel opravdu, protože byla právě taková tma, jako když je měl zavřené. Nikdo nebyl nablízku. Jenom si představte jeho leknutí! Nic neslyšel, nic neviděl a nic nemohl nahmatat, leda kamenitou půdu pod sebou.

Pomaloučku se zvedl na všechny čtyři a tápal kolem sebe, až se dotkl stěny tunelu, ale ani napravo ani nalevo nemohl nic najít, vůbec nic, žádnou stopu po skřetech, žádnou stopu po trpaslících. Hlava mu třeštila a vůbec si nebyl jistý ani o směru, kterým běželi, když spadl. Pustil se nazdařbůh a ulezl tak kus cesty, až mu najednou přišlo pod ruku cosi, co mu připadalo jako drobný prstýnek z chladného kovu, ležící na podlaze tunelu. Znamenalo to bod obratu v jeho životní dráze, ale o tom zatím neměl ani tušení.

Tady hluboko dole u temné vody žil starý Glum, drobný slizký tvor. Nevím, odkud přišel, ani co byl vlastně zač. Byl Glum – tmavý jako sama tma, až na dvě kulaté bledé oči ve vyzáblém obličejí.

„Jsem pan Bilbo Pytlík. Ztratil jsem trpaslíky a ztratil jsem čaroděje a nevím, kde jsem; a ani to vědět nechci, jen když se dostanu odtud.“

„Co to drží v rušičkách?“ zajímal se Glum s pohledem na mečík, který se mu nijak nelíbil.

„Meč, čepel vyrobenou v Gondolinu!“

„Ššš!“ zašišlal Glum a náhle byl samá zdvořilost. „Šnad abyšme še tady pošadili a trošku ši š tím poklábošili, můj milášku? Šnad to má rádo hádanky, snad jo, ne?“ Usilovně se snažil vypadat přátelsky, alespoň pro tu chvíli, než zjistí něco víc o tom meči i o hobitovi, jestli je tu opravdu docela sám, jestli je dobrý k jídlu a jestli má Glum opravdu hlad. Na nic jiného než na hádanky nemohl přijít. Dávat je a někdy je uhadovat byla jediná hra, jakou kdy hrál s ostatními podivnými tvory, zalezlými v děrách, před pradávnými časy, ještě než přišel o všechny přátele, než byl vyhnán pryč, docela sám, a než zalezl sem hluboko dolů, do tmy před horami.

„Výborně,“ souhlasil Bilbo, který se usilovně snažil vyhovět, než zjistí něco víc o tom tvorovi, jestli je tu docela sám, jestli je dravý nebo hladový a jestli je to přítel skřetů.

„Vy se ptejte první,“ navrhl, poněvadž zatím neměl čas vymyslet si nějakou hádanku.

A tak Glum zašišlal:

*Kořeny má škryté v žemi,
vypíná še nad jedlemi,
štoupá pořád výš a výš,
ale růšt ji nevidíš.*

„To je snadné!“ zvolal Bilbo. „Myslím, že je to hora.“

„Je to tak snadné? Musíme si s tím dát soutěž, můj miláčku! Když se miláček žeptá, a ono to neuhodne, tak to sníme, můj miláčku. Jestli se to žeptá náš, a my neuhodneme, tak tomu uděláme, co to bude chtít, platí? Ukážeme tomu cestu ven, tak!“

Příloha 16: Text z knihy – únik skřetům

„Jestli jsou skřeti tak blízko, že je Glum vyčenichal,“ pomyslel si, „tak slyšeli jeho vytí a spílání. Teď opatrně, nebo tě tahle cesta zavede do ještě horší šlamastyky!“

Chodba byla nízká a nahrubo proražená. Pro hobita nebylo zvlášť těžké pohybovat se v ní, až na to, že si přes veškerou opatrnost znovu párkrát narazil prsty u nohou o šeredné špičaté kameny na zemi. „Pro skřety je trochu nízká, aspoň pro ty velké,“ myslel si Bilbo, poněvadž nevěděl, že i velcí skřeti, horští šotouši, běhají obrovskou rychlostí v takovém předklonu, že se rukama skoro dotýkají země.

Po chvíli chodba, která se až dosud svažovala, začala znovu stoupat a brzy vedla příkře vzhůru. To zpomalilo Bilbův postup. Ale konečný příkrý sráz skončil, chodba zahnula a znovu se sklonila dolů, a tam na úpatí krátkého svahu uviděl, jak za dalším zákrutem prosvítá nějaké světlo. Ne rudé světlo jako oheň či lucerna, ale bílé světlo jako pod širým nebem. Teď se Bilbo dal do běhu.

Uháněl tak rychle, jak jen ho nohy nesly, proběhl posledním zákrutem a náhle se octl na otevřeném prostranství, které mu po vší té tmě připadalo oslnivě jasné. Ve skutečnosti to byly poze sluneční paprsky, vnikající dovnitř velkými otevřenými kamennými dveřmi.

Bilbo zamrkal a pak náhle uviděl skřety: skřety v plné zbroji s tasenými meči, kteří seděli přímo ve dveřích a hlídali s vyvalenýma očima chodbu, jež k těm dveřím vedla. Byli ve střehu, vyburcovaní, připravení na všechno.

Spatřili ho dřív, než on spatřil je. Ano, uviděli ho. Ať už to byla náhoda nebo poslední trik prstenu, než si zvykl na nového pána, najednou jej hobit neměl na prstě. Skřeti se s jásotem vrhli k němu.

Bilbo pocítil bodnutí strachu a pocitu porážky jako ozvěnu Glumovy bídy, zapomněl dokonce tasit meč a strčil si ruce do kapes. Ale prsten tam pořád ještě byl, v levé kapse, a znovu mu vklouzl na prst. Skřeti se zarazili. Po Bilbovi najednou nebylo ani stopy. Zmizel jim. Zaječeli dvakrát hlasitěji než předtím, ale ne už jásavě.

„Kde je?“ křičeli.

„Vrátil se do chodby!“ vřeštěli někteří.

„Tudy!“ hulákali jedni. „Tamhletudy!“ ječeli druzí.

„Hlídejte dveře!“ zařval jejich velitel.

Píšťalky hvízdaly, brnění řinčelo, meče chřestily, skřetové proklínali a pobíhali sem a tam, padali jeden přes druhého a soptili vzteky. Strhl se strašný povyk, pokřik a mela.

Bilbo se hrozně vyděsil, ale měl dost rozumu, aby pochopil, co se stalo, takže vklouzl za veliký sud s pitím pro skřetí strážce, a tak se vyhnul srážce s nimi, ušlapání i tomu, že by ho nahmátli a polapili.

„Musím se dostat ke dveřím, musím se dostat ke dveřím!“ opakoval si v jenom kuse, ale trvalo mu dlouho, než se odhodlal pokusit se o to.

Příloha 17: Text z knihy – záchrana trpaslíka z pavoučího kokonu

„Byl to perný boj, ale stál za to,“ poznamenal jeden pavouk. „Mají určitě protivně tlusté kůže, ale vevnitř je zaručeně dobrá šťáva.“

„No jo, pošmákneme si na nich, až je necháme kapku viset,“ přisvědčil druhý.

„Nenechte je viset moc dlouho,“ vmísil se třetí. „Nejsou tak tuční, jak by mohli být. Nejspíš se v poslední době moc dobře nekrmili.“

„Zaručeně jsou už mrtví,“ řekl první.

„To teda nejsou. Viděl jsem zrovna jednoho, jak sebou hází. Asi přichází k sobě, když se krásně vyspinkal. Ukážu vám ho.“

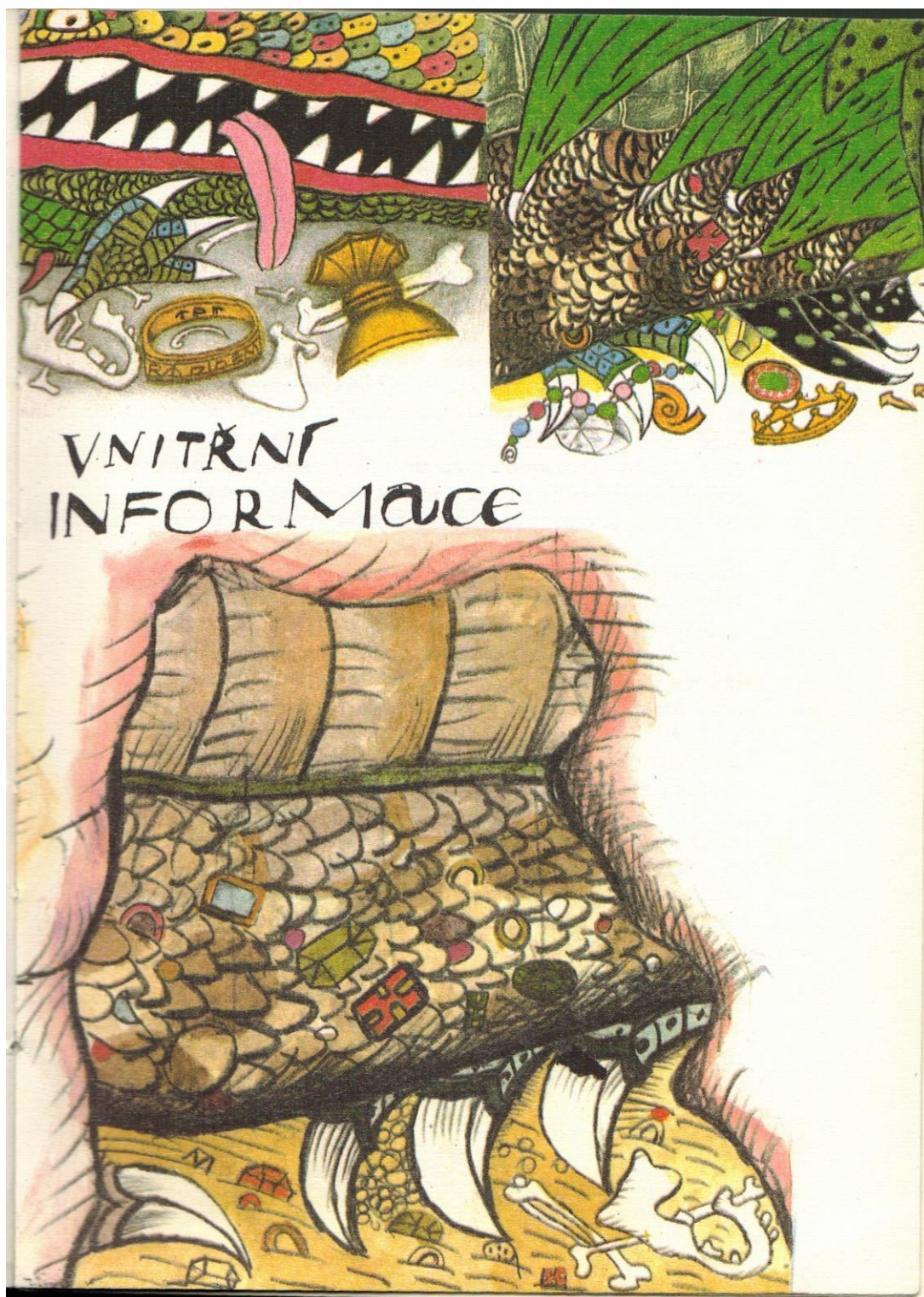
S těmi slovy se jeden z tlustých pavouků rozběhl po provaze pavučiny, až doběhl k tuctu ranců, které visely v řadě z vysoké větve. Když si jich teď Bilbo poprvé všiml, jak se klátí mezi stíny, zhrozil se, jakmile uviděl, že z některých těch ranců vyčuhují dole trpasličí nohy a tu a tam špička nosu, kus plnovousu nebo kapuce.

Pavouk si to namířil k nejtlustšímu ranci – „Vsadím se, že je to chudák starý Bombur,“ pomyslel si Bilbo – a štípl kusadly prudce do vyčnívajícího nosu. Z rance se ozvalo přidušené vyjeknutí, vyletěla odtamtud špička nohy a pořádně pavouka nakopla. Bombur tedy ještě žil. Žuchlo to, jako když se nakopne splasklý míč, rozzuřený pavouk spadl z větve a jen taktak se včas zachytil svého vlastního vlákna.

Ostatní pavouci se rozesmáli. „Měls pravdu. Soustíčko je naživu a kope!“

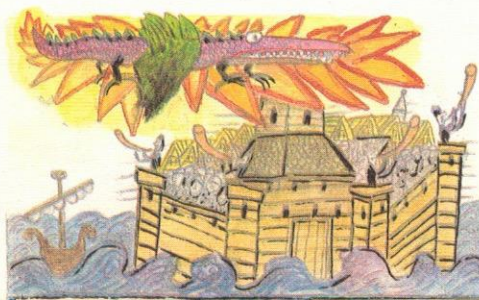
„Však to s ním brzo skončuju!“ zasyčel navztekaný pavouk a vylezl zpátky na větev.

Bilbo viděl, že nadešla chvíle, kdy musí něco podniknout. Nahoru na ty bestie nemohl a neměl čím střílet, ale když se rozhlédl kolem sebe, viděl, že se tam v jakémsi vyschlém říčním korytě povaluje spousta kamenů. Hobit uměl házet kamením docela dobře a netrvalo mu dlouho najít příhodný hladký vejčitý valoun, který mu pěkně sedl do ruky. Za klukovských let se cvičil v házení kamením po všem možném, že králíci a veverky, ba i ptáci se mu bleskově klidili z cesty, sotva uviděli, že se sehnul pro kámen; a i jako dospělý trávil hodně času házením šipek, vrháním podkov, strefováním míčem do terče, kuželkami a jinými poklidnými hrami, při nichž jde o přesnost míření a o dobrý hod – skutečně uměl kromě vyfukování kouřových kroužků, vymýšlení hádanek a vaření spoustu věcí, o kterých jsem neměl čas vám povědět. Teď na to také není čas. Zatímco Bilbo sbíral kameny, pavouk dolezl k Bomburovi a za chvíli mohlo být po trpaslíkovi. V tom okamžiku Bilbo hodil. Kámen trefil pavouka přímo do hlavy, a ten spadl omráčený ze stromu a rozpleskl se na zemi se všemi nohama zkroucenými nahoru.

OMA OHEŇ a VODA

TRHÁJÍ ZPÁTEČNÍ CE

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alžběta Trtková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Výuka literární výchovy ve specifickém prostředí České školy bez hranic Brusel
Název v angličtině:	Teaching of literary education in a specific environment of Czech school without borders Brussels
Anotace práce:	Práce se zabývá konceptem Českých škol bez hranic a zejména jejich literární výchovou. První část vymezuje charakteristiku Českých škol bez hranic a charakter České školy bez hranic Brusel. Druhá část předkládá soubor metodických návrhů pro práci s žáky základních škol ve čtenářských dílnách.
Klíčová slova:	Česká škola bez hranic, Česká škola bez hranic Brusel, literární výchova, čtenářská dílna
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on the concept of Czech School without borders and especially concentrates on the Literary education. The first part defines characteristics of the Czech Schools without borders and specifically Czech School without borders Brussels. The second part submits a set of methodic examples for work with primary school pupils during their reading workshops.
Klíčová slova v angličtině:	Czech school without borders, Czech school without borders Brussels, Literary Education, Reading Workshop
Přílohy vázané v práci:	18
Rozsah práce:	62; 30 stran příloh
Jazyk práce:	český jazyk